

Odgovori na Upitnik za evaluaciju implementacije Konvencije Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima namijenjen zemljama učesnicama

– Treći krug evaluacije -

DIO I – PRISTUP PRAVOSUĐU I EFIKASNI PRAVNI LIJEKOVI

1. Pravo na informisanje (članovi 12 i 15)

1.1. Kako, u kojoj fazi i od strane koga se navodne žrtve i žrtve trgovine ljudima informišu o svojim pravima, o odgovarajućim pravnim i upravnim postupcima, i zakonskim mogućnostima za ostvarivanje nadoknade i drugih pravnih lijekova, sve to na jeziku koji razumiju? Molimo da dostavite kopije svih dokumenata koji pružaju informacije žrtvama trgovine ljudima, uključujući i sve materijale posebno kreirane za djecu žrtve, na jezicima na kojima su sačinjeni.

U fazama postupka kada se sprovode određene aktivnosti od strane Uprave policije, žrtvama i potencijalnim žrtvama se usmeno saopštavaju njihova prava koja se odnose na sve zakonom predviđene mogućnosti u cilju njihove zaštite i ostvarivanja prava.

Žrtva trgovine ljudima, oštećena u krivičnom postupku, ostvaruje svoja prava u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku o čemu se ista obavještava od strane državnog tužioca.

Kada je riječ o svjedocima/oštećenima u predmetima trgovine ljudima, njima se tokom krivičnog postupka posvećuje posebna pažnja. U svim crnogorskim sudovima nadležnim za postupanje u predmetima trgovine ljudima i nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, formirane su Službe za podršku oštećenima/svjedocima. Usluge koje pružaju posebno ovlašćena lica u Službama za podršku služe, koliko god je to moguće, smanjivanju tzv. sekundarne viktimizacije žrtava na sudu, kao i tome da se prava svih žrtava poštuju bez diskriminacije po bilo kom osnovu.

Takođe, poštujući standarde o pravu na informisanost svjedoka i žrtava, Vrhovni sud Crne Gore je u saradnji sa NVO "Centar za ženska prava" 2011. godine izdao Informator za svjedoke oštećene žrtve krivičnih djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i trgovine ljudima. Informator pruža jasne i razumljive informacije o pravima i obavezama žrtava koje se pojavljuju kao svjedoci/svjedokinje u sudskom postupku u predmetima porodičnog nasilja i trgovine ljudima. Takođe, Informator daje odgovore na pitanja koja se tiču zaštite u sudskom postupku i podrške koju pružaju Službe za podršku žrtvama svjedocima. Informator je dostupan javnosti na internet stranici Vrhovnog suda Crne Gore (<https://sudovi.me/podaci/osbr/dokumenta/3558.pdf>).

1.2. Kako se obaveze pružanja usluga pisanog i usmenog prevođenja, ukoliko je to potrebno, ispunjavaju u različitim fazama pravnog i upravnog postupka od strane različitih agencija?

U situacijama kada je neophodno angažovati prevodioca službenici Uprave policije sa zvaničnog spiska sudskih tumača, angažuju prevodioce za određeni jezik.

U krivičnom postupku žrtva/oštećena, shodno članu 8 Zakonika o krivičnom postupku, ima pravo da upotrebljava svoj jezik, pa shodno tome obezbjeđuje se pismeno i usmeno prevođenje preko profesionalnog prevodioca angažovanog sa zvaničnog spiska sudskih tumača.

2. Pravna pomoć i besplatna pravna pomoć (član 15)

- 2.1. Kako, od strane koga i od kojeg trenutka se pravna pomoć pruža žrtvama trgovine ljudima? Na koji se način pravna pomoć pruža djeci?**
- 2.2. Da li sve pretpostavljene žrtve trgovine ljudima imaju pristup pravnoj pomoći, bez obzira na njihov imigracioni status ili vrstu eksploatacije?**
- 2.2. Koji su uslovi za pristup besplatnoj pravnoj pomoći za žrtve trgovine ljudima, uključujući i djecu? Za koje vrste postupaka je dostupna besplatna pravna pomoć?**
- 2.3. Da li je besplatna pravna pomoć dostupna kako bi se žrtvama pomoglo u traženju obeštećenja i izvršavanju naloga za obeštećenje? Navedite tekst relevantnih odredbi.**

Pravna i bilo koja druga pomoć (omogućavanje smještaja, zdravstvenih pregleda i svih drugih zakonom predviđenih usluga), se pruža odmah u cilju obezbjeđivanja kvalitetne zaštite žrtava trgovine ljudima.

Shodno članu 9 Ustava Crne Gore i članu 6 stav 2 tačka 6 Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, a naročito žena i djece koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, žrtvi se, od momenta identifikacije, može pružiti pravna pomoć postavljanjem stručnog lica – advokata.

Značajne preduslove za jednak pristup pravdi Crna Gora je ispunila donošenjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći koji se primjenjuje od 1. januara 2012. godine. Zakonom se uređuje sveobuhvatan sistem pružanja besplatne pravne pomoći i omogućava pristup sudu licima slabijeg imovnog stanja. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći iz 2015. godine¹, izvršena je izmjena u dijelu da se žrtvama trgovine ljudima sada omogućava da budu prepoznate kao

¹ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, "Službeni list CG" broj. [20/2011](#) i [20/2015](#).

privilegovani korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć, bez prethodne procjene imovnog stanja.

U svim osnovnim sudovima formirane su Službe za besplatnu pravnu pomoć, koju pružaju advokati po redoslijedu sa spiska Advokatske komore Crne Gore koji je, uz prethodnu saglasnost advokata, sastavljen prema mjesnoj nadležnosti osnovnih sudova.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć ima: crnogorski državljanin, lice bez državljanstva (apatrid) koje zakonito boravi u Crnoj Gori i lice koje traži azil u Crnoj Gori, stranac sa stalnim nastanjenjem, odnosno stalnim boravkom ili odobrenim privremenim boravkom i drugo lice koje zakonito boravi u Crnoj Gori; drugo lice u skladu sa potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorom.

Uslovi za ostvarivanje besplatne pravne pomoći² su da je lice: korisnik materijalnog obezbjeđenja porodice u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita, dijete bez roditeljskog staranja, lice sa invaliditetom, žrtva krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovina ljudima, kao i žrtva nasilja u porodici u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita od nasilja u porodici ili da je lice slabog imovnog stanja.

Besplatna pravna pomoć u skladu sa čl. 2 ovog zakona podrazumijeva obezbjeđivanje potrebnih sredstava za potpuno ili djelimično pokrivanje troškova pravnog savjetovanja, sastavljanja pismena, zastupanja u postupku pred sudom, Državnim tužilaštvom i Ustavnim sudom Crne Gore i u postupku za vansudsko rješavanje sporova i postupku pred javnim izvršiteljem, kao i oslobađanje od plaćanja troškova sudskog postupka.

Kada se radi o žrtvama krivičnog djela trgovina ljudima, one mogu ostvariti i besplatnu pravnu pomoć koja po automatizmu povlači i oslobođenje od troškova sudskog postupka. Besplatna pravna pomoć dostupna je žrtvama trgovine ljudima u traženju obeštećenja i izvršavanju naloga za obeštećenje.

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u članu 6 definiše oblike besplatne pravne pomoći. Besplatna pravna pomoć sastoji se od pružanja pravnih savjeta, sastavljanja podnesaka, zastupanja i odbrane.

Pružanje pravnog savjeta je detaljno objašnjenje o načinu i mogućnosti rešavanja konkretne pravne stvari pred sudom, drugim državnim organom, odnosno organom javne vlasti ili u postupku mirnog rešavanja spora, a koje se odnosi na pravo, obavezu ili interes korisnika besplatne pravne pomoći zasnovanog na zakonu.

² Član 13 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, objavljenom u "Službenom listu CG", br. [20/2011](#) i [20/2015](#).

Sastavljanje podneska je izrada pismena kojim se pokreće postupak pred sudom, drugim državnim organom, odnosno organom javne vlasti ili koje se podnosi tokom već pokrenutog postupka (sastavljanje tužbe, zahtjeva, predloga, molbe, pritužbe, prigovora, podnesaka, žalbe i drugog pravnog sredstva).

Zastupanje je svaka pravna radnja koju na osnovu ovlaštenja za zastupanje punomoćnik preduzima u ime i za račun korisnika besplatne pravne pomoći u postupku pred sudom, drugim državnim organom, organom javne vlasti ili u postupku mirnog rešavanja spora.

Odbrana je zastupanje osumnjičenog, okrivljenog ili optuženog u predistražnom, istražnom i krivičnom postupku, koji se vodi zbog sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje nije predviđena obavezna odbrana i zastupanje u prekršajnom postupku koji se vodi zbog sumnje da je izvršen prekršaj za koji je predviđena kazna zatvora.

2.4. Da li postoje pravnici specijalizovani za pružanje besplatne pravne pomoći i zastupanje žrtava trgovine ljudima pred sudom? Koji propisi, ako ih ima, se primjenjuju za pružanje besplatne pravne pomoći /zastupanje?

U skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći besplatnu pravnu pomoć pružaju advokati po redoslijedu sa spiska Advokatske komore Crne Gore koji je, uz prethodnu saglasnost advokata, sastavljen prema mjesnoj nadležnosti osnovnih sudova. Izuzetno, besplatnu pravnu pomoć mogu pružati i advokati mimo mjesne nadležnosti osnovnog suda, ukoliko za to postoje opravdani razlozi koji moraju biti obrazloženi.

Ukoliko je žrtva trgovine ljudima dijete besplatna pravna pomoć biće pružena od strane advokata koji su stekli posebna znanja iz oblasti prava djeteta.

Pravno savjetovanje mogu pružiti i Službe za besplatnu pravnu pomoć koje su formirane u svim osnovnim sudovima.

2.5. Kako se finansira pružanje pravne pomoći i besplatne pravne pomoći za žrtve trgovine ljudima? Da li žrtve moraju platiti naknadu za dobijanje pravne pomoći ili za pokretanje postupka, ili postoje druge finansijske barijere? Ako je odgovor da, navedite iznos(e).

Kada je riječ o žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima, prema Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći oni imaju status privilegovanih korisnika, i njima se ova zaštita pruža bez prethodne procjene imovnog stanja.

Znači, žrtve trgovine ljudima imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć (obezbjeđivanje potrebnih sredstava za potpuno pokrivanje troškova pravnog savjetovanja, sastavljanja pismena, zastupanja u postupku pred sudom, Državnim tužilaštvom i Ustavnim sudom Crne Gore i u postupku za vansudsko rješavanje sporova i postupku pred javnim izvršiteljem, kao i oslobađanje od plaćanja troškova sudskog

postupka). Troškovi ostvarivanja besplatne pravne pomoći finansiraju se iz Budžeta Crne Gore.

3. Naknada od strane počinitelaca (član 15)

3.1. Koje mjere postoje kako bi se omogućilo sudovima da u okviru krivičnog postupka dodjeljuju obeštećenje žrtvama trgovine ljudima od strane počinitelaca, uključujući tu i djecu? Kakva je uloga tužilaca u ovom pogledu?

Pred našim sudovima postoji mogućnost da se licima oštećenim u krivičnim djelima potražuje naknada štete, kako materijalne, tako i nematerijalne. Postupci nadoknade štete sprovode se prema pravilima Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o parničnom postupku, a od 2015. godine Crna Gora je donijela poseban Zakon kojim se propisuje mogućnost da se žrtve obrate sa direktnim zahtjevom za naknadu štete prema državi.

Zakonik o krivičnom postupku³ propusuje mogućnost podnošenja imovinsko-pravnog zahtjeva koji je nastao usljed izvršenja krivičnog djela, ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak. Imovinskopравни zahtjev može se odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla. Predlog za ostvarivanje imovinskopavnog zahtjeva u krivičnom postupku može podnijeti lice koje je ovlašćeno da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku i podnosi se državnom tužiocu, odnosno sudu pred kojim se vodi krivični postupak. Predlog se može podnijeti najkasnije do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom. Lice ovlašćeno za podnošenje predloga dužno je da određeno označi svoj zahtjev i da podnese dokaze.

Ovo pravo na podnošenje zahtjeva za naknadu štete odnosi se na sve žrtve kriminaliteta. U skladu sa pravilima nacionalnog zakonodavstva, sud će donijeti odluku o zahtjevu za naknadu štete u okviru krivičnog postupka ako se time ne bi “znatno odugovlačio postupak”. Dakle, od ocjene suda zavisi ocjena koliko će trajati jedan krivični postupak. U presudi kojom okrivljenog oglašava krivim sud može ovlašćenom licu dosuditi imovinskopравни zahtjev u cjelini ili djelimično, a za preostali dio uputiti na parnični postupak. Ako činjenice utvrđene u krivičnom postupku ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, a njihovo utvrđivanje bi vodilo znatnom odugovlačenju postupka, sud će ovlašćeno lice uputiti da imovinskopравни zahtjev u cjelini može da ostvaruje u parničnom postupku.

Ukoliko sud oštećenog uputi na ostvarivanje imovinskopavnog zahtjeva u parničnom postupku, sudska zaštita ostvaruje se pred osnovnim sudom kao stvarno nadležnim sudom. Zakonom o obligacionim odnosima se uređuju pitanja naknade materijalne i

³ Članovi 234 – 245 .ZKP-a

nematerijalne štete. U parničnom postupku sud je dužan provesti postupak bez odugovlačenja i sa što manje troškova, te onemogućiti svaku zloupotrebu prava koja strankama pripadaju u postupku. Izvršni postupak je po pravilu hitan. U tom slučaju teret dokazivanja je na tužiocu, a troškove dokazivanja i druge sudske troškove tokom samog postupka predujmljuje stranka koja ih predlaže, iako u krajnjem ishodu troškovi postupka padaju na teret stranke koja je izgubila spor. Stranku koja prema svom opštem imovnom stanju nije u mogućnosti da snosi troškove postupka bez štete po nužno izdržavanje sebe i svoje porodice, sud može osloboditi od plaćanja sudskih taksi, ili takođe od plaćanja predujma za troškove svjedoka, vještaka, uviđaja i izvođenja drugih dokaza. Kada se radi o žrtvama krivičnih djela trgovine ljudima, one mogu ostvariti i besplatnu pravnu pomoć koja po automatizmu povlači i oslobođenje od troškova sudskog postupka.

U slučaju pravnosnažnog dosuđenja naknade štete, izvršenje sudske odluke sprovodi se po pravilima Zakona o izvršenju i obezbjeđenju⁴.

Takođe, oštećeni imaju pravo da zahtijevaju naknadu štete i kroz redovan parnični postupak. Pravo na obeštećenje zasniva se na pravilima Zakona o obligacionim odnosima. Tužilac je dužan da u tužbi koju podnosi pred nadležnim sudom, između ostalog, navede i vrijednost predmeta spora, izuzev ako se ova vrijednost ne može izraziti u novcu.

3.2. Kako se izračunava iznos naknade i postoje li određeni kriterijumi ili modeli za njeno izračunavanje? Koje vrste povreda/šteta i troškova su pokriveni? Da li postoje okolnosti/uslovi koji bi doveli do smanjenja iznosa naknade?

Iznos naknade određuje sud (opširnije u odgovoru na pitanje 3.1.).

Shodno Zakonu o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja⁵, žrtva krivičnog djela nasilja učinjenog sa umišljajem ima pravo na naknadu po tri osnova: naknadu izgubljene zarade, naknadu troškova liječenja i boravka u bolnici i naknadu troškova sahrane. Ako je kao posljedica izvršenog krivičnog djela nastupila smrt žrtve pravo na naknadu imaju lica koja je žrtva izdržavala. Naknada će se isplaćivati iz budžeta.

Zakonom je u članu 2 definisano, da se u smislu zakona, krivičnim djelom nasilja smatra krivično djelo koje je učinjeno sa umišljajem, i to:

- krivično djelo uz primjenu fizičke sile ili drugih radnji kojima se narušava psihički integritet;
- krivično djelo protiv polne slobode:

⁴ Službeni list CG, br. 36/2011 i 28/2014.

⁵ Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela, ("Sl. list CG", br. 35/2015).

- krivično djelo izazivanja opasnosti po život ili tijelo ljudi ili po imovinu opšte opasnom radnjom ili sredstvom koje ima za posljedicu smrt, tešku tjelesnu povredu ili teško narušenje fizičkog ili psihičkog zdravlja jednog ili više lica, a propisano je Krivičnim zakonikom Crne Gore kao teži oblik osnovnog krivičnog djela učinjenog sa umišljajem.

Zakonom se definiše i pojam žrtve, svrha i vrste naknade, sredstva za isplatu, uslovi za ostvarivanje prava na naknadu.

Odluku o zahtjevu za naknadu, u smislu ovog Zakona, donosi posebna Komisija, u roku od tri mjeseca, a u složenim predmetima u roku od šest mjeseci od dana prijema potpunog zahtjeva za naknadu. Isplatom naknade žrtvi ili izdržavanom licu, prava žrtve odnosno izdržavanog lica prema izvršiocu krivičnog djela nasilja do iznosa isplaćene naknade prelaze na državu Crnu Goru.

3.1. Kako se izvršavaju nalozi/presude za naknadu štete? Koje mjere postoje da bi se garantovala i obezbijedila efikasna isplata naknade?

U slučaju pravosnažnog presuđenja naknada štete i izvršenje sudske odluke sprovodi se prema Zakonu o izvršenju i obezbjeđenju⁶.

3.4. Kada se strane žrtve trgovine ljudima otpreme iz zemlje ili odluče da napuste zemlju u kojoj je došlo do eksploatacije, koje su mjere na snazi kako bi im se omogućilo da dobiju naknadu i druge pravne lijekove?

Zakonom o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja članom 4 propisana je da radi pravovremenog otklanjanja štetnih posljedica, teškog fizičkog i psihičkog stanja žrtve, žrtva ima pravo na naknadu štete i to na naknadu izgubljene zarade. Nadalje članom 11, istog zakona, propisano je da pravo na naknadu izgubljene zarade ima žrtva kod koje je kao posljedica krivičnog djela nasilja nastupila nesposobnost za rad u smislu propisa o penzijskom i invalidskom osiguranju, i to u jednokratnom iznosu koji ne može biti veći od deset prosječnih neto zarada u Cmoj Gori utvrđenih za prethodnu godinu u odnosu na godinu u kojoj se naknada utvrđuje, prema podacima organa uprave nadležnog za poslove statistike.

Socijalna i dječja zaštita stranim državljanima omogućava pravo na jednokratnu novčanu pomoć. Visinu pomoći određuje nadležni Centar za socijalni rad zavisno od potrebe pojedinca, odnosno porodice i materijalnih mogućnosti države. Državljanima Crne Gore se obezbjeđuje materijalna podrška u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

⁶ "Sl. list CG", br. 36/2011, 28/2014, 20/2015, 22/2017, 76/2017 - odluka US i 25/2019

3.5. Koje procedure postoje kako bi se osigurao efikasan pristup nadoknadi za žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije? Mogu li takve žrtve pokrenuti građansku parnicu u cilju naknade i/ili povraćaja neisplaćenih zarada i socijalnih doprinosa na osnovu zakona o protivpravnom postupanju, o radu, zapošljavanju ili drugim zakonima? Navedite relevantne mjere. Mogu li žrtve trgovine ljudima koje rade na crno ili su bez ugovora, da traže neisplaćene zarade i druge naknade, i ukoliko mogu, na koji način se utvrđuje iznos neplaćenih zarada i drugih naknada?

Pred crnogorskim sudovima postoji mogućnost da lica oštećena krivičnim djelima potražuju naknadu štete, kako materijalne, tako i nematerijalne. Postupci nadoknade sprovode se prema pravilima Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o parničnom postupku, a od 2015. godine Crna Gora je donijela poseban Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja kojim se propisuje mogućnost da se žrtve obrate sa direktnim zahtjevom za naknadu štete prema državi. Zakonom se uređuju uslovi, način i postupak za ostvarivanje naknade štete, a isti će se primjenjivati od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Dakle, Zakonikom o krivičnom postupku⁷ propusuje mogućnost podnošenja imovinskopravnog zahtjeva koji je nastao usljed izvršenja krivičnog djela, ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak. Ukoliko sud oštećenog uputi na ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u parničnom postupku, sudska zaštita ostvaruje se pred osnovnim sudom kao stvarno nadležnim sudom. Zakonom o obligacionim odnosima se uređuju pitanja naknade materijalne i nematerijalne štete.

3.6. Koje se obuke pružaju da bi se izgradili kapaciteti relevantnih profesionalaca, kao što su pravnici-zastupnici, policijski službenici, tužioci i sudije, kako bi se žrtvama trgovine ljudima omogućilo da dobiju nadoknadu i druge pravne lijekove?

Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu u kontinuitetu organizuje i sprovodi obuke sa ciljem unapređivanja znanja sudija i državnih tužilaca u oblasti borbe protiv trgovine ljudima. Obuke na ovu temu se najčešće sprovode uz podršku međunarodnih partnera i uz prisustvo međunarodnih eksperata iz razloga kako bi se nacionalnim sudijama i državnim tužiocima obezbjedila iskustva profesionalca koji dolaze iz država koje u ovoj oblasti imaju veće iskustvo i bogatiju sudsku praksu. Sastavni dio tih obuku su i teme koje se odnose na odnos prema žrtvama u smislu obaveze nosilaca pravosudne funkcije da ih upoznaju sa pravima koja imaju u tim postupcima.

⁷ Članovi 234 – 242.ZKP-a

Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu je u proteklom periodu učestvovao u organizaciji sljedećih obuka na temu trgovine ljudima:

- 25 – 29. 09. 2017. godine, u Bijeloj, u organizaciji UNODC-a i Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Ambasade SAD, održana je obuka na temu: "Napredna obuka o indentifikaciji, istragama i dokazivanju krivičnog djela trgovine ljudima i poštovanju prava žrtava u krivičnom postupku". Na obuci je, između ostalog, bilo govora o zakonodavnom i institucionalnom okviru Crne Gore za borbu protiv trgovine ljudima, mandatu JTIP i globalnom programiranju, pristupu SAD u borbi protiv trgovine ljudima i upoznavanju sa radom u istražnim radnjama Državne bezbjednosti SAD, indikatorima za prepoznavanje trgovine ljudima iz crnogorske perspektive, psihološkoj reakciji žrtava, finansijskim i prekograničnim istragama u slučajevima trafikinga, uzimanju iskaza od žrtava tokom istraga u slučajevima trafikinga, izbjegavanju sekundarne viktimizacije žrtava trgovine ljudima i njihovim pravima, posebno u pogledu pokretanja postupka za naknadu štete.
- 26 - 30. 03. 2018. godine u organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova/ Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, Međunarodne organizacije za migracije, a okviru Instrumenta za tehničku pomoć i razmjenu informacija Evropske komisije - TAIEX, organizovana je ekspertska misija za borbu protiv trgovine ljudima: Identifikacija, istraga i krivično gonjenje. Cilj ekspertske misije je bio upoznavanje sa konkretnim metodama rada državnih organa u pogledu otkrivanja i procesuiranja slučajeva trgovine ljudima, a takođe i razmjena iskustava sa francuskim ekspertima radi: jačanja komunikacije i razmjene informacija između organa za sprovođenje zakona u cilju što efikasnijeg sprovođenja istraga u slučajevima trgovine ljudima; unaprijeđivanja saradnje na nacionalnom i međunarodnom nivou; jačanja saradnje sa organizacijama civilnog društva u pogledu brige i pružanja odgovarajuće pomoći žrtvama u toku vođenja sudskih postupaka sve do donošenja presuda. Prvog dana TAIEX ekspertske misije, u Podgorici je organizovan početni sastanak sa EU ekspertima i predstavnicima Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave policije, Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici, Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu i Policijske akademije u vezi sa obukama i metodom rješavanja problema u sprovođenju obuka na temu trgovine ljudima. Predstavnici Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, Policijske akademije i Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima su ukratko predstavili svoj metodološki pristup u organizovanju i sprovođenju obuka, kao i broj sprovedenih obuka na temu trgovine ljudima. Drugog, trećeg i četvrtog dana TAIEX ekspertske misije, u Budvi je organizovana Operativna obuka u vezi sprečavanja trgovine ljudima: identifikacija, istraga i krivično gonjenje. Konkretnije teme obuke odnosile su

se na: nacionalne mehanizme u borbi protiv trgovine ljudima; identifikaciju slučajeva trgovine ljudima – koja je strategija namijenjena za koji oblik eksploatacije; uporedni pregled identifikacije žrtava; prikupljanje dokaza - saradnja Policije i Tužilaštva u prikupljanju informacija i neophodnih dokaza za podizanje optužnice; specijalne istražne tehnike; dokaze potrebne sudu za presuđivanje u predmetima trgovine ljudima: tok krivičnog postupka i iskustva sudova u vođenju postupaka za krivično djelo Trgovina ljudima; aspekt krivičnog postupka u borbi protiv trgovine ljudima – finansijske istrage; zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima; ulogu nevladinih organizacija u borbi protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori; studiji slučaja iz prakse – rad na konkretnom slučaju od početne informacije, pred-istražne radnje, istrage, podizanje optužnice, specifičnost uzimanja iskaza od žrtve, korištenje istražnih tehnika – mjere tajnog nadzora, pomoć i podrška žrtvama, nadoknadu štete, simulaciju istrage. Učesnici ove obuke bili su sudije, tužioci, predstavnici Uprave policije, MUP-a, NVO-a i predstavnik Međunarode organizacije za migracije. U okviru petog dana TAIEX ekspertske misije za borbu protiv trgovine ljudima u Podgorici je organizovan završni sastanak eksperata EU i učesnika na kojem se govorilo o evaluaciji sprovedene obuke, kao i zaključcima i preporukama za dalje unapređenje programa obuke u ovoj oblasti sa posebnim osvrtom na nosioce pravosudne funkcije.

- 27 – 28. 09. 2018. godine u Podgorici je održana dvodnevna obuka predstavnika institucija i NVO za primjenu transnacionalnih obrazaca upućivanja kojoj je prisustvovalo 20 učesnika i to: 6 predstavnika osnovnog državnog tužilaštva, 3 predstavnika Uprave policije, 8 predstavnika centara za socijalni rad i 3 NVO.
- 19-20. 11. 2018. godine u Budvi, na Konferenciji na temu borbe protiv trgovine ljudima koju je organizovao Centar za obuku u sudstvu i Državnom tužilaštvu, u saradnji i uz podršku Ambasade SAD u Podgorici, tj. Biroom Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenja zakona-INL Programa, učestvovalo deset državnih tužilaca;
- 18 - 22. 02. 2019. godine u Budimpešti/Mađarskoj, na Međunarodnoj akademiji za primjenu zakona (ILEA), održana je petodnevna obuka na temu: "Trgovina ljudima". Obuci su prisustvovala četiri službenika Uprave policije Crne Gore, sudija Višeg suda u Podgorici, državni tužilac u Višem državnom tužilaštvu Podgorica i načelnica Odjeljenja za kontinuiranu obuku u Centru za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu. Pored pomenutih, na obuci je učestvovalo po sedam predstavnika iz Hrvatske, Sjeverne Makedonije, Bosne i Hercegovine i R. Albanije. Organizator obuke je Međunarodna akademija za primjenu zakona u Budimpešti, Mađarska (International Law Enforcement Academy - ILEA) Predavači na obuci bili su službenici Odjeljenja za unutrašnju bezbjednost SAD (US Homeland Security/Immigration and Customs

Enforcement - ICE). Tokom obuke, koja je trajala pet radnih dana, obrađene su teme: misija ICE; osnove trgovine ljudima; proaktivne istrage; primjena modela mješovitih radnih grupa; operativno planiranje u istragama trgovine ljudima; osnove pružanja pomoći žrtvama; ciklus nasilja i uticaj na žrtve; praktična razmatranja o razgovoru sa žrtvom; studije slučaja; obavljanje razgovora sa žrtvom – grupna vježba; pomoć žrtvama trgovine ljudima – grupna vježba; operativno planiranje i istraga trgovine ljudima – grupna vježba. Cilj ove aktivnosti je bio unapređenje znanja i vještina i sticanje novih iskustava u borbi protiv trgovine ljudima. Obuka je bila fokusirana na identifikaciju i pružanje pomoći žrtvama i primjenu zakona u procesuiranju izvršilaca ovog krivičnog djela.

- U organizaciji Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Misije OEBS-a u Crnoj, tokom izvještajnog perioda, održane su četiri obuke na temu: „Jačanje kapaciteta predstavnika istražnih i pravosudnih organa u istraživanju i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima“, namijenjene predstavnicima policije, tužilaštva i sudstva, i to:
 - u Beranama, 23-24.10.2018. godine, kojoj je prisustvovalo pet predstavnika sudstva, pet predstavnika državnog tužilaštva i pet policijskih službenika;
 - u Bijelom Polju, 25-26.10.2018. godine kojoj je prisustvovalo pet predstavnika sudstva, pet predstavnika državnog tužilaštva i pet policijskih službenika;
 - u Budvi, 30-31.10.2018. godine, kojoj su prisustvovala tri predstavnika sudstva, pet predstavnika državnog tužilaštva i pet policijskih službenika;
 - u Podgorici, 01-02.11.2018. godine, kojoj su prisustvovala tri predstavnika sudstva, pet predstavnika državnog tužilaštva i pet policijskih službenika;

Pored navedenog Centar u okviru Programa inicijalne obuke, koja se sprovodi za kandidate za sudije i državne tužioce, temu trgovine ljudima obrađuje kroz dvodnevni modul.

Bitno je istaći i to da je Centar krenuo u postupak izrade posebnog programa obuke na ovu temu, uz obuku nacionalnih sudija i tužilaca koji bi kasnije bili predavači, a kako organizovanje obuka ne bi zavisilo od međunarodne pomoći. Podršku Centru će obezbjediti Ambasada SAD i u periodu 09 -11. septembra 2019. u Centru su boravili eksperti angažovani od strane Ambasade SAD, koji su u saradnji sa članovima Programskog savjeta Centra bili angažovani na razvijanju novog, unaprijeđenog programa obuke na ovu temu.

4. Državna nadoknada (član 15)

4.1. Da li su kriterijumom podobnosti za državni plan naknade za žrtve zločina isključene pojedine žrtve trgovine ljudima (npr. zbog neregularnog boravišnog statusa, državljanstva, vrste krivičnog djela)? Da li pristup državnoj kompenzaciji zavisi od ishoda krivičnog postupka i od neuspjeha da se dobije naknada od počinitelaca?

Zakonikom o krivičnom postupku⁸ propusuje mogućnost podnošenja imovinskopravnog zahtjeva koji je nastao usljed izvršenja krivičnog djela. Sud će donijeti odluku o zahtjevu za naknadu štete u okviru krivičnog postupka ako se time ne bi “znatno odugovlačio postupak”. U presudi kojom okrivljenog oglašava krivim sud može ovlašćenom licu dosuditi imovinskopravni zahtjev u cjelini ili djelimično, a za preostali dio uputiti na parnični postupak. Ako činjenice utvrđene u krivičnom postupku ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, a njihovo utvrđivanje bi vodilo znatnom odugovlačenju postupka, sud će ovlašćeno lice uputiti da imovinskopravni zahtjev u cjelini može ostvariti u parničnom postupku.

Zakonom o obligacionim odnosima se uređuju pitanja naknade materijalne i nematerijalne štete. Izvršni postupak je po pravilu hitan. U tom slučaju teret dokazivanja je na tužiocu. U slučaju pravnosnažnog dosuđenja naknade štete, izvršenje sudske odluke sprovodi se po pravilima Zakona o izvršenju i obezbjeđenju⁹.

Crna Gora je 2015. godine donijela Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, koji predviđa nadoknadu iz državnog budžeta. Ovaj Zakon će se primjenjivati od dana ulaska Crne Gore u Evropsku uniju.

4.2. Kako se izračunava vrijednost državne nadoknade odnosno određuje težina štete koju je pretrpjela žrtva?

Zakonom o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja¹⁰ koji će stupiti na snagu danom ulaska Crne Gore u Evropsku uniju, je definisano da se prilikom odlučivanja o pravu na naknadu i visini naknade posebno cijeni:

- ponašanje žrtve prije, u vrijeme i poslije izvršenja krivičnog djela nasilja;
- doprinos žrtve nastanku i obimu štete;
- postojanje opravdanih razloga zbog kojih žrtva nije prijavila krivično djelo nasilja policiji ili državnom tužilaštvu;
- saradnja žrtve sa policijom i državnim tužilaštvom tokom otkrivanja ili gonjenja učinioca krivičnog djela nasilja;

⁸ Članovi 234 – 245.ZKP-a

⁹ Službeni list CG, br. [36/2011](#) i [28/2014](#).

¹⁰ Službeni list CG br. 35/2015

- imovno stanje žrtve ili izdržavanih lica.

O pravu na naknadu odlučuje Komisija za naknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja.

4.3. Da li je moguće da strane žrtve trgovine ljudima podnesu zahtjeve za državnu naknadu u vašoj zemlji nakon što se vrate odnosno nakon što se izvrši repatrijacija u zemlju porijekla? Navedite primjere takvih slučajeva i navedite mjere koje predviđaju takvu mogućnost.

Zakonom o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, pravo na naknadu ima žrtva koja je:

- crnogorski državljanin;
- državljanin države ugovornice Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja;
- državljanin države članice Savjeta Evrope sa stalnim boravkom u Crnoj Gori;
- državljanin ili lice koje zakonito boravi u državi članici Evropske unije.

U slučaju kad je krivično djelo nasilja izvršeno na teritoriji Crne Gore i kada su ispunjeni drugi uslovi za ostvarivanje prava na naknadu po ovom zakonu, a zahtjev za naknadu je podnesen nadležnom organu u drugoj državi članici Evropske unije u kojoj žrtva ima prebivalište, taj organ će zahtjev dostaviti Ministarstvu pravde Crne Gore.

Nakon prijema zahtjeva za naknadu od nadležnog organa druge države članice Evropske unije, Ministarstvo će dostaviti tom organu i podnosiocu zahtjeva, najkasnije u roku od 30 dana, potvrdu o prijemu zahtjeva, obavještenje o kontakt licu i, ako je to moguće, o približnom roku u kojem će biti odlučeno o zahtjevu.

Zahtjev se podnosi na obrascu koji je propisala Evropska komisija.

Ako nadležni organ druge države članice Evropske unije ne dostavi zahtjev na obrascu koji je propisala Evropska komisija, Ministarstvo će zahtjev vratiti tom organu.

Ako u domaćem prekograničnom slučaju Komisija utvrdi da radi odlučivanja o zahtjevu treba sprovesti pojedine radnje, kao što su saslušanje podnosioca zahtjeva, svjedoka, vještaka ili drugih lica, može zatražiti od nadležnog organa druge države članice Evropske unije, u kojoj je podnosilac podnio zahtjev za naknadu, da sprovede te radnje.

Saslušanje Komisija može sprovesti i korišćenjem uređaja za prenos slike i zvuka i drugih uređaja za elektronsku komunikaciju.

U domaćem prekograničnom slučaju Ministarstvo, u roku od osam dana, dostavlja odluku Komisije podnosiocu zahtjeva i nadležnom organu druge države članice Evropske unije, na obrascu koji je propisala Evropska komisija.

4.4. Da li su žrtve koje traže naknadu države dužne da plate troškove i naknade advokata? Da li dodjeljivanje državne naknade podliježe oporezivanju? Da li primanje nadoknade ostavlja posljedice za pristup socijalnom osiguranju ili ostvarivanju drugih pogodnosti?

Prava iz socijalne i dječje zaštite koje žrtva trgovine ljudima može ostvariti ne predstavlja smetnju za ostvarivanje besplatne pravne pomoći.

Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći žrtve trgovine ljudima prepoznate su kao privilegovani korisnici, kojima je dostupna potpuno besplatna pravna zaštita. Naknada se ne umanjuje za iznose koje žrtva ostvari po osnovu socijalnih davanja¹¹.

5. Sankcije i mjere (član 23)

5.1. Opišite zakonske i druge mjere koje je vaša zemlja usvojila i koje dozvoljavaju: i) konfiskaciju ili neki drugi vid oduzimanja sredstava od počinitelja, koja je stekao vršenjem krivičnih djela, ili imovine u ekvivalentnoj vrijednosti tih sredstava; i ii) brzu identifikaciju, potražnju, zamrzavanje ili oduzimanje imovine koja je podložna konfiskaciji, kako bi se olakšalo izvršenje kasnije konfiskacije. Da li ove mjere dozvoljavaju identifikaciju, praćenje i zapljenu imovine nastale od sredstava stečenih nezakonitim putem?

Mjere za konfiskaciju ili drugi vid oduzimanja sredstava od okrivljenog, identifikaciju, potražnju, zamrzavanje i oduzimanje imovine regulisane su Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću¹² i Zakonikom o krivičnom postupku¹³.

Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću uređuju se uslovi za oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, postupak oduzimanja i druga pitanja od značaja za oduzimanje te imovinske koristi, kao i upravljanje oduzetom imovinskom koristi stečenom kriminalnom djelatnošću i

¹¹ Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, član 17. Stav 2, "Sl. list CG", br. 35/2015.

¹² Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, "Sl. list CG", br. 58/2015.

¹³ Zakonik o krivičnom postupku, "Sl. list CG", br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - odluka US, 2/2015 - odluka US, 35/2015, 58/2015 - dr. zakon i 28/2018 - odluka US.

oduzetom imovinskom koristi pribavljenom krivičnim djelom, predmetima krivičnog djela i predmetima privremeno oduzetim u krivičnom i prekršajnom postupku i imovinom datom na ime jemstva.

Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno je privremeno oduzimanje predmeta i imovinske koristi u glavi XXIX Postupak za primjenu mjera bezbjednosti, oduzimanje imovinske koristi, trajno oduzimanje imovine čije zakonito porijeklo nije dokazano i opozivanje uslovne osude u poglavlju dva - Postupak za oduzimanje imovinske koristi.

5.2. Na koji način žrtve trgovine ljudima uživaju korist od zaplijenjene i konfiskovane imovine počinilaca trgovine ljudima? Da li oduzeta imovina ide direktno žrtvama, kompenzacijskom fondu ili šemi/planu za žrtve trgovine ljudima odnosno drugim programima za pomoć i podršku žrtava trgovine ljudima? Dostavite informacije u vezi zaplijene i oduzimanja sredstava u slučajevima trgovine ljudima, kao i na koji su način ta sredstva korišćena.

5.3. Da li je moguće koristiti sporazum o priznanju krivice ili neki drugi oblik nagodbe u slučajevima trgovine ljudima? Ukoliko jeste, navedite relevantne odredbe. Koje vrste zaštite postoje za žrtve trgovine ljudima kako bi se osiguralo da se njihovo pravo na pristup pravosuđu i djelotvorne pravne lijekove ne ugrozi pregovaranjem o priznanju krivice ili rješavanjem u pravnom procesu?

Sporazum o priznanju krivice može se zaključiti za sva krivična djela za koja se goni po službenoj dužnosti sem krivičnog djela terorizma i ratnih zločina.

Odredbom člana 301 stav 2, Zakonika o krivičnom postupku predviđena je, između ostalog, i obaveza okrivljenog da u određenom roku vrati imovinsku korist stečenu izvršenjem krivičnog djela, što omogućava da žrtva – oštećena može postaviti imovinsko pravni zahtjev u postupku za zaključenje sporazuma o priznanju krivice.

Nije bilo predmeta trgovine ljudima u kojima je zaplijenjena ili oduzeta imovina od okrivljenog za krivično djelo iz člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore.

5.4. Koliko je prosječno trajanje sudskih postupaka u predmetima trgovine ljudima? U kojim okolnostima su takvi slučajevi prioritetni? Da li imate sistem za ubrzavanje krivičnih postupaka vezanih za trgovinu ljudima kako bi se unaprijedio postupak suđenja i smanjilo opterećenje za žrtve i svjedoke, uključujući tu i djecu? Koje mjere zaštite bi trebalo uspostaviti kako bi se osiguralo da sudije rješavaju slučajeve trgovine ljudima bez nepotrebnog odlaganja?

Od strane Višeg državnog tužilaštva donijeto je Uputstvo da se predmeti trgovine ljudima rade hitno i sa posebnom pažnjom. Navedenim uputstvom osnovnim državnim tužilaštvima je dato uputstvo da ako u postupajućim predmetima nađu elemente trgovine ljudima informaciju o istim hitno dostave Višem državnom tužilaštvu i u njima postupaju sa posebnom pažnjom.

Predmeti trgovine ljudima imaju prioritet u radu crnogorskih sudova. Sudije će dati prioritet prilikom postupanja u predmetima trgovine ljudima, zakazivanjem ročišta u što kraćem roku.

5.3. Na koji način možete osigurati da sankcije za krivično djelo trgovina ljudima budu djelotvorne, proporcionalne i odvraćajuće?

Kaznena politika predstavlja poseban izazov za sudove. I pored činjenice da vrsta i visina sankcije zavise od okolnosti svakog konkretnog slučaja, ipak je neophodno pooštriti kaznenu politiku. Vrhovni sud Crne Gore, je u granicama svojih ovlašćenja, a poštujući osnovna načela sudstva - samostalnosti i nezavisnosti, dao preporuke sudijama krivičarima da je neophodno pooštriti kaznenu politiku.

U predmetu trgovine ljudima koji je završen u prvom stepenu u aprilu 2019. godine, sud je izrekao najstrožiju kaznu zatvora do sada i to: jednom licu – 17 godina zatvora, a drugom licu 15 godina zatvora. Ova presuda još nije postala pravnosnažna.

6. Pojedinačne primjene i po službenoj dužnosti (ex parte and ex officio) (član 27)

6.1. Kakav je proceduralni položaj žrtve trgovine ljudima u krivičnom postupku? Koji se koraci preduzimaju da bi se pomoglo žrtvama trgovine ljudima, uključujući djecu, kako bi se omogućilo njihovo predstavljanje i razmatranje njihovih prava, interesa i stavova tokom krivičnog postupka protiv počinilaca? Ko ima pravo na pomoć žrtvama trgovine ljudima u sudnici? Mogu li nevladine organizacije da zastupaju žrtve trgovine ljudima u krivičnim postupcima?

Uopšteno govoreći, svaki svjedok ima pravo na fizičku i drugu zaštitu. U Crnoj Gori fizičku zaštitu svjedocima pruža Jedinica za zaštitu - posebna jedinica pri Upravi policije. Ova jedinica pruža mjere privremene zaštite kao i mjere predviđene programom zaštite svjedoka.

Status zaštićenog svjedoka dobija se u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore i riječ je o svjedoku koji je baš zbog toga što je svjedok u krivičnom postupku posebno ugrožen, te je potrebno da se prema njemu odrede

posebne zaštitne mjere, kako bi taj svjedok bez ikakvoga straha dao svoj iskaz, a koji je veoma značajan radi obezbjeđenja potrebnih dokaza.

Shodno članu 120 Zakonika o krivičnom postupku, ukoliko postoji osnovana bojazan da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja, sebe, svog bračnog druga, bliskog srodnika ili njemu blisko lice izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, svjedok može uskratiti iznošenje podataka iz člana 113 stav 3 (koji se odnose na podatke o ličnosti), davanje odgovora na pojedina pitanja ili davanje iskaza u cjelini, dok se ne obezbijedi njegova zaštita.

Zaštita ove kategorije svjedoka sastoji se u posebnim načinima učestvovanja i saslušanja svjedoka u krivičnom postupku, a to su: saslušanje svjedoka pod pseudonimom, saslušanje uz pomoć tehničkih uređaja (zaštitni zid, uređaji za promjenu glasa, uređaji za prenos slike i zvuka) i slično¹⁴.

Krivično zakonodavstvo Crne Gore posebnu pažnju posvećuje specifičnom tretmanu djece koja se nađu u ulozi svjedoka tokom krivičnog postupka. Zakonikom o krivičnom postupku propisano je da dijete koje se sasluša kao svjedok ima pravo da svjedoči u odvojenoj prostoriji pred sudijom i zapisničarem, a tužilac, okrivljeni i branilac da gledaju prenos iz druge prostorije, uz mogućnost da postavljaju pitanja svjedoku, o čemu ih je sud dužan poučiti.¹⁵ Nadalje, prilikom saslušanja maloljetnog lica, naročito ako je ono oštećeno krivičnim djelom, postupiće se obazrivo da saslušanje ne bi štetno uticalo na psihičko stanje maloljetnog lica. Ako je to potrebno, saslušanje maloljetnog lica obaviće se uz pomoć psihologa ili drugog stručnog lica. Zakonika o krivičnom postupku izričito zabranjuje svjedočenje maloljetnog lica koje, s obzirom na uzrast i duševnu razvijenost, nije sposobno da shvati značaj prava da ne mora da svjedoči¹⁶. U državnom tužilaštvu postoji stručna služba za postupanje u predmetima trgovine ljudima koja pruža podršku oštećenim svjedocima odnosno daje neophodno mišljenje kada su u pitanju žrtve trgovine ljudima a sa naročitom pažnjom se postupa kada su žrtve maloljetna lica.

U skladu sa Aneksom Sporazuma o međusobnoj saradnji institucija i NVO (2013), kojim se uređuje saradnja potpisnika Sporazuma u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, sudije su u obavezi da sarađuju sa potpisnicima sporazuma u cilju zaštite potencijalne žrtve davanjem uputstava za preduzimanje konkretnih radnji radi obezbjeđenja potencijalne žrtve kao svjedoka u eventualnom krivičnom postupku. Isto tako, sudije će ukazati na potrebu pribavljanja i obezbjeđenja lekarske i druge dokumentacije, kao i smještaja i tretmana žrtve u skloništu u cilju dobijanja povjerenja žrtve i uspješnog vođenja postupka. Takođe, sudije će dozvoliti da aktivistkinje nevladine organizacije koja pruža direktnu asistenciju žrtvi u skloništu prisustvuju

¹⁴ Član 121 ZKP-a

¹⁵ Član 113, st. 5 Zakonik o krivičnom postupku.

¹⁶ Član 113 stav 4 ZKP-a

sudskom procesu u svojstvu pratnje potencijlnoj žrtvi, u slučaju da potencijalna žrtva to zatraži.

Za ovo pitanje relevantni su i odgovori dati na pitanje pod rednim brojem 1.

6.2. Ukoliko organi vlasti ne ispune svoju obavezu u vezi djelotvorne istrage i krivičnog gonjenja sumnjivih slučajeva trgovine ljudima, koje mogućnosti obeštećenja postoje za žrtve trgovine ljudima i njihove porodice? U kojoj mjeri žrtve trgovine ljudima, uključujući djecu, imaju pristup mehanizmima za žalbe, kao što su institucije Ombudsmana i druge nacionalne institucije za ljudska prava?

U Crnoj Gori prema važećem zakonodavstvu žrtve krivičnih djela mogu ostvariti pravo na naknadu štete na dva načina, i to: od okrivljenog podnošenjem predloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku ili podnošenjem tužbe u parničnom postupku. Zakonikom o krivičnom postupku propisano je da će se imovinskopravni zahtjev koji je nastao uslijed izvršenja krivičnog djela raspraviti na predlog lica koje je ovlašćeno da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku, ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak. Imovinskopravni zahtjev može se odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla. Predlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva podnosi se državnom tužiocu, odnosno sudu pred kojim se vodi krivični postupak i to najkasnije do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom. Ako ovlašćeno lice nije podnijelo predlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku do podizanja optužbe, obavijestiće se da može taj predlog podnijeti do završetika glavnog pretresa.

Saglasno Zakonu o obligacionim odnosima žrtva trgovine ljudima ima zakonsko pravo da podnese tužbu za naknadu materijalne/nematerijalne štete. Sud o tužbenom zahtjevu odlučuje na osnovu usmenog, neposrednog i javnog raspravljanja. Usvajanje, odnosno odbijanje tužbenog zahtjeva zavisi isključivo da li je zahtjev osnovan, a koje činjenice će sud uzeti kao dokazane sud odlučuje po svom uvjerenju, na osnovu savjesne i brižljive ocjene svakog dokaza zasebno i svih dokaza zajedno, kao i na osnovu rezultata cjelokupnog postupka. U pogledu postojanja krivičnog djela i krivice, sud je u parničnom postupku vezan za pravosnažnu presudu suda kojom se optuženi oglašava krivim. S tim u vezi, u svakom postupku, pa i u postupku kada žrtva trgovine ljudima traži naknadu štete, sud je u obavezi da poštuje isključivo zakon i da isti neposredno primjenjuje u svakom konkretnom predmetu nezavisno od toga ko su stranke u postupku.

Takođe, Zakonom o naknadi štete za žrtve krivičnih djela nasilja, uređeni su uslovi, način i postupak za ostvarivanje prava na naknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja. Zakon je stupio na snagu 15. jula 2015. godine, a primenjivaće se danom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman) je nezavisna i samostalna institucija, čiji je zadatak da preduzima mjere za zaštitu ljudskih prava i sloboda, kad su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave i lokalne uprave, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja, kao i mjere za sprječavanje mučenja i drugih oblika nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja i mjere za zaštitu od diskriminacije.

Pored ove funkcije Zaštitnik ima i širu misiju, a to je stvaranje svijesti o potrebi vladavine prava, o potpunoj i dosljednoj zaštiti sloboda i prava građana i uopšte, stvaranja pravne sigurnosti građana, zakonitog i nepristrasnog rada svih državnih organa, pred kojima građani ostvaruju svoja prava, slobode, obaveze i pravne interese. Posebnu pažnju Zaštitnik posvećuje promociji, edukaciji kroz preventivno djelovanje kada su u pitanju djeca.

Imajući u vidu nadležnosti Zaštitnika, svaka žrtva se može slobodno, besplatno i sigurno obratiti Zaštitniku u svim situacijama kada smatra da se postupak u kojem učestvuje ne vodi adekvatno, u skladu sa zakonom i standardima koji se podrazumijevaju u odnosu na žrtvu/svjedoka u ovakvim slučajevima.

Kada su u pitanju djeca, Zaštitnik kontinuirano sprovodi radionice i fokus grupe sa djecom osnovno-školskog i srednje-školskog uzrasta, kao i djece smještene u Institucijama sistema, na temu poštovanja i zaštite prava djeteta, seksualne i ekonomske zloupotrebe djece i rizicima trafikovanja djece na različite načine.

U 2019. godini Zaštitnik je započeo sprovođenje programa koji se odnosi na promociju Konvencije Saveta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja u okviru kojeg će se intezivirati promotivne aktivnosti, koje će pratiti i propagandni material u vidu brošure, sačinjene u cilju informisanja djece o svim oblicima rizičnog ponašanja, prepoznavanju različitih oblika seksualnog uznemiravanja/zlostavljanja, definiciju trafikinga i informacije o mehanizmima zaštite koje dijete ima na raspolaganju (kome, kada i na koji način da se obrati za pomoć, sa servisnim informacijama).

Zaštitniku se djeca mogu obratiti na različite načine: telefonom, e-mail, poštom, posredstvom sandučića koja su postavljena u Ustanovama socijalne i dječije zaštite u kojima djeca borave i žive, putem facebook-a, blog-a, online hrabrog sandučeta i dolaskom u Instituciju.

6.3. Koji mehanizmi izvještavanja i podnošenja žalbi postoje za žrtve trgovine ljudima koje su u stanju nezakonite migracije i/ili u pritvoru?

Uprava policije prati migracione rute i identifikuje pravce i moduse krijumčarenja te je u tom pravcu realizovano nekoliko predmeta dok se više predmeta i dalje sprovodi

na međunarodnom nivou. Takođe je jako prisutna međunarodna saradnja sa zemljama okruženja.

U kontekstu osmišljavanja kvalitetnog odgovora na eventualno veći priliv ilegalnih migranata i stranaca koji traže međunarodnu zaštitu i uzimajući u obzir posebnu ranjivost djece, MUP/Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je uz podršku UNICEF-a izradilo Standardne operativne procedure za postupanje sa djecom odvojenom od roditelja i bez pratnje, sa posebnim akcentom na proaktivnu identifikaciju potencijalnih i žrtava trgovine ljudima, kojima je definisano postupanje nadležnih institucija prema djeci odvojenoj od roditelja i bez pratnje duž migracionih ruta sa posebnim aspektom na identifikaciju potencijalnih i žrtava trgovine ljudima.

6.4. Mogu li žrtve trgovine ljudima podnijeti tužbu protiv države ili njenih zvaničnika za: 1) direktnu umiješanost u trgovinu ljudima; 2) nemogućnost prevencije odnosno zaštite žrtava od trgovine ljudima? Je li bilo slučajeva u kojima su državni službenici ili lica koja djeluju u ime ili po direktivi države, bili proglašeni odgovornima za umiješanost u trgovinu ljudima odnosno za neuspjeh u sprečavanju ili zaštiti žrtava od trgovine ljudima od strane trećih lica? Navedite informacije o svim krivičnim postupcima vođenim protiv diplomatskog i konzularnog osoblja zbog navodne umiješanosti u trgovinu ljudima.

Tokom izvještajnog perioda nije bilo slučajeva u kojima su državni službenici ili lica koja djeluju u ime ili po direktivi države bili proglašeni odgovornim za umiješanost u trgovinu ljudima.

Istovremeno, nije konstatovana nijedna optužba na račun državnih službenika niti na račun stranih diplomatskih predstavnika u Crnoj Gori zbog prisiljavanja zaposlenih na rad putem nasilja i neke druge vrste prinude. Nijesu zaprimljene nikakve optužbe od strane lokalnog osoblja zaposlenog u stranim ambasadama i misijama akreditovanim u Crnoj Gori po pitanju izvršavanja obaveza utvrđenih ugovorima o radu, koje su isti sklopili sa ovom vrstom poslodavca. Protiv crnogorskih diplomata akreditovanih u stranim zemljama u izvještajnom periodu nije bilo pritužbi zaposlenih da su bili izloženi bilo kakvoj vrsti nasilja ili prinude ili da crnogorska diplomatsko-konzularna predstavništva (DKP-i) u inostranstvu nijesu izvršavali obaveze preuzete ugovorima o radu sa lokalnim izvršiocima.

6.5. Koje su mjere preduzete za uspostavljanje i jačanje kapaciteta tužilaštva u cilju efikasnog procesuiranja slučajeva trgovine ljudima?

U cilju postizanja boljeg bilansa ostvarenih rezultata u istraživanju i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima Vrhovni državni tužilac i direktor Uprave policije formirali

su Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima. Ovo tijelo se sastoji od predstavnika MUP-a, Uprave policije, Višeg državnog tužilaštva i Ministarstva pravde. Ključni zadaci pomenutog tima su:

- Efikasnije procesuiranje slučajeva trgovine ljudima;
- koordinacija aktivnosti i usklađivanje rada sa ostalim učesnicima na suzbijanju trgovine ljudima;
- identifikacija žrtava trgovine ljudima u lancu trgovine ljudima i drugim krivičnim djelima koja se vrše od strane kriminalnih grupa;
- prikupljanje saznanja o finansijskim sredstvima stečenim trgovinom ljudima i drugim krivičnim djelima radi sprovođenja finansijskih istraga;
- ostvarivanje međunarodne saradnje putem neposrednog kontakta sa policijskim službama, posebno u zemljama u regionu, kao i sa drugim međunarodnim organizacijama, inicijativama i učešću u zajedničkim istražnim timovima i

U državnim tužilaštvima koja su nadležna za predmete trgovine ljudima postoje državni tužioci koji su specijalizovani za rad na tim predmetima. Preko Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, državni tužioci imaju obuke iz ove oblasti.

Tokom izvještajnog perioda tužioci su pohađali sljedeće obuke :

- 29. 10. do 02.11. 2018. godine u Bukureštu – na međunarodnoj obuci o trgovini ljudima - učestvovao jedan državni tužilac;
- 30.10. do 02.11.2018.godine – Sofija, Bugarska, jedan državni tužilac učestvovao je na konferenciji na temu „Unapredjenje kapaciteta i međunarodne saradnje u borbi protiv trgovine ljudima“;
- 27 - 28.09.2018. godine -Podgorica održana je dvodnevna obuka predstavnika institucija i NVO za primjenu transnacionalnih obrazaca upućivanja pod nazivom “Unapređenje usluga i svijesti u borbi protiv trgovine ljudima”, kojoj je pisustvovalo 20 učesnika i to: 6 predstavnika osnovnog državnog tužilaštva, 3 predstavnika Uprave policije, 8 predstavnika centara za socijalni rad i 3 NVO.
- U organizaciji Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Misije OEBS-a u Crnoj Gori, tokom izvještajnog perioda, održane su četiri obuke na temu: „Jačanje kapaciteta predstavnika istražnih i pravosudnih organa u istraživanju i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima“, namijenjene predstavnicima policije, tužilaštva i sudstva, i to:
 - Obuka u Beranama, 23-24.10.2018. godine, kojoj je prisustvovalo pet predstavnika sudstva, pet predstavnika tužilaštva i pet policijskih službenika;
 - Obuka u Bijelom Polju, 25-26.10.2018. godine kojoj je prisustvovalo pet predstavnika sudstva, pet predstavnika tužilaštva i pet policijskih službenika;

- Obuka u Budvi, 30-31. 10.2018. godine, kojoj su prisustvovala tri predstavnika sudstva, pet predstavnika tužilaštva i pet policijskih službenika;
- Obuka u Podgorici, 1-2.11.2018. godine, kojoj su prisustvovala tri predstavnika sudstva, pet predstavnika tužilaštva i pet policijskih službenika;
- 19-20. 11. 2018.godine u Budvi, na Konferenciji na temu borbe protiv trgovine ljudima koju je organizovao Centar za obuku u sudstvu i Državnom tužilaštvu, u saradnji i uz podršku Ambasade SAD u Podgorici, tj. Biroom Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenja zakona-INL Programa, učestvovalo deset državnih tužilaca;
- 17 -18. 09.2019. u Tivtu, u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava realizovana je multisektorska obuka na temu "Postojeći mehanizmi borbe protiv sklapanja ugovorenih brakova", na kojoj je prisustvovalo 4 predstavnika tužilaštva sa prostora južne regije.
- 26. i 27. 09. 2019. godine – Podgorica, šest predstavnika državnog tužilaštva učestvovalo je na obuci pod nazivom "Primjena smjernica o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima za policijske službenike, državne tužioce i sudije", koja je organizovana od strane Ministarstva unutrašnjih poslova uz finansijsku podršku Misije OEBS u Crnoj Gori. Učešće u radu seminara uzela su tri policijska **službenika** (iz CB Berane, CB Budva i CB Bijelo Polje), pet državnih tužilaca (dva iz Višeg državnog tužilaštva Podgorica i tri iz Višeg državnog tužilaštva Bijelo Polje) i tri predstavnice sudstva (dvije savjetnice iz Osnovnog suda i jedna iz Višeg suda iz Podgorice).

Državni tužioci učestvuju u obukama i prema programima koji se realizuju od strane Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu.

Pogledati odgovor na pitanje pod rednim brojem 3.6.

7. Odredba o nekažnjavanju (član 26)

7.1. Navedite mjere koje se preduzimaju kako bi se osiguralo da se žrtve trgovine ljudima, uključujući djecu, ne kažnjavaju zbog svog učešća u nezakonitim aktivnostima (krivične, građanske, upravne prekršaje) u mjeri u kojoj su bili prisiljeni da to učine, navodeći konkretne primjere realizacije tih mjera.

Ministarstvo unutrašnjih poslova - Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, izradilo je Smjernice o nekažnjavanju

žrtava trgovine ljudima, koje su istaknute na internet stranici Vrhovnog suda Crne Gore.

Iako je princip nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima inkorporiran u naše zakonodavstvo, posebna vrijednost Smjernica je u davanju jasnih i konkretnih uputa praktičarima kako da u praksi prepoznaju situacije u kojima treba primijeniti odredbe o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima.

U cilju kvalitetnije primjene pomenutog dokumenta Ministarstvo unutrašnjih poslova je uz finansijsku podršku Misije OEBS-a U Crnoj Gori, 26 -27. 09 .2019. godine realizovalo obuku pod nazivom "Primjena smjernica o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima za policijske službenike, državne tužioce i sudije", kojoj je prisustvovalo tri policijska službenika, pet državnih tužilaca i tri predstavnice sudstva.

7.2. Mogu li osobe koje su prekršile nacionalne zakone za vrijeme ili kao posljedica toga što su bile trafikovane imati pristup pravnim lijekovima za žrtve trgovine ljudima, podrazumijevajući tu državnu naknadu?

U svakom konkretnom slučaju trgovine ljudima u zavisnosti od okolnosti tužilaštvo preduzima mjere da ne dođe do kažnjavanja žrtve za njihovu eventualnu umješnost u nezakonite radnje na koje su primorane u skladu sa zakonom. Uzimajući u obzir koncept Krivičnog zakonika, njegove osnovne odredbe o krivičnom djelu, zatim osnove koji isključuje postojanje krivičnog djela odn. isključenja krivice, članom 12 propisano je:

"Sila i prijetnja

(1) Nije krivično djelo ono djelo koje je učinjeno pod dejstvom apsolutne sile.

(2) Ako je djelo učinjeno da bi učinilac od svog dobra ili dobra drugoga otklonio opasnost koja je nastala usljed sile koja nije apsolutna ili prijetnje, na učinioca će se primijeniti odredbe člana 11 ovog zakonika, uzimajući silu ili prijetnju kao neskrivljenu opasnost.

(3) Ako je krivično djelo učinjeno pod dejstvom sile ili prijetnje, a nijesu ispunjeni uslovi iz st. 1 ili 2 ovog člana, učinilac se može blaže kazniti, a ako je djelo učinjeno pod naročito olakšavajućim okolnostima, može se i osloboditi od kazne.

(4) U slučajevima iz st. 1 i 2 ovog člana, ako se lice prema kojem je primijenjena sila ili prijetnja ne smatra izvršiocem krivičnog djela, kao izvršilac krivičnog djela smatraće se lice koje je primijenilo silu ili prijetnju."

U krivičnom postupku koji se vodi zbog krivičnog djela trgovine ljudima, sud donosi presudu koja se može odnositi samo na lice koje je optuženo i samo na djelo koje je predmet optužbe sadržanoj u podignutoj, odnosno na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici.

Vidjeti odgovor na pitanje pod rednim brojem 3.1.

8. Zaštita žrtava i svjedoka (član 28 i član 30)

8.1. Na koji se način žrtve trgovine ljudima u praksi štite od moguće odmazde ili zastrašivanja prije, tokom ili nakon sudskog postupka? Kako se vrši procjena potreba za zaštitom i ko preporučuje primjenu zaštitnih mjera? Ko je odgovoran za sprovođenje mjera zaštite?

U postupku rada sa žrtvama jedna od mjera zaštite je smještaj u skloništu-prihvatištu. U odnosu na procjene koje sprovode policijski službenici u konkretnim slučajevima može se pružati i fizička zaštita žrtava za vrijeme boravka u skloništu, kao i kretanja van skloništa.

Zakonom o zaštiti svjedoka¹⁷ uređuju se uslovi i postupak za pružanje zaštite i pomoći svjedoku van suda kada postoji osnovana bojazan da bi davanjem iskaza u cilju dokazivanja krivičnog djela, za koje je ovim zakonom predviđena mogućnost zaštite, bio izložen stvarnoj i ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, a druge mjere zaštite nijesu dovoljne. Zaštita i pomoć može se, na zahtjev svjedoka, pružiti i njemu bliskom licu.

Zaštita svjedoka, odnosno njemu bliskog lica obezbjeđuje se primjenom Programa zaštite svjedoka.

Program zaštite primjenjuje se samo ako bez iskaza svjedoka ne može biti dokazano krivično djelo ili bi njegovo dokazivanje na drugi način bilo znatno otežano, kada se dokazuje neko od sljedećih krivičnih djela:

- 1) protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Crne Gore;
- 2) protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom;
- 3) koja se vrše na organizovan način;
- 4) za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju od pet godina ili teža kazna.

Odluku o primjeni, prekidu, prestanku ili produženju primjene Programa zaštite donosi Komisija za primjenu Programa zaštite svjedoka.

Odsjek za zaštitu svjedoka je specijalizovana organizaciona jedinica Uprave policije (u sklopu Sektora za borbu protiv organizovanog kriminala) koja sprovodi hitne mjere, primjenjuje Program zaštite i odgovorna je za njegovu primjenu i obavlja druge poslove u skladu sa ovim zakonom. U Odsjeku za zaštitu svjedoka vrše se poslovi

¹⁷ Zakon o zaštiti svjedoka (Sl.list. Republike Crne Gore", broj 065/04 od 25.10.2004, Službeni list Crne Gore", br. 073/10 od 10.12.2010, 031/14 od 24.07.2014).

koji se odnose na obezbjeđivanje života, zdravlja, fizičkog integriteta, slobode ili imovine svjedoka ili njemu bliskog lica u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti svjedoka i Zakonika o krivičnom postupku kroz primjenu neproceduralnih mjera zaštite svjedoka (van suda), hitnih mjera, mjera zaštite u okviru Programa zaštite i druge poslove iz djelokruga rada Odsjeka.

Iz svega navedenog i zakonom propisanog, proizilazi da Odsjek za zaštitu svjedoka vrši neproceduralnu zaštitu lica koje je dobilo status zaštićenog svjedoka na osnovu donošenja Odluke Komisije za primjenu Programa zaštite, koji počinje danom potpisivanja Sporazuma o primjeni Programa zaštite između svjedoka i načelnika Odsjeka za zaštitu svjedoka.

Takođe, u članu 120 Zakonika o krivičnom postupku - Zaštita svjedoka od zastrašivanja, predviđeno je sljedeće:

(1) Ako postoji osnovana bojazan da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja sebe, svog bračnog druga, bliskog srodnika ili njemu blisko lice izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, svjedok može uskratiti iznošenje podataka iz člana 113 stav 3 ovog zakonika, davanje odgovora na pojedina pitanja ili davanje iskaza u cjelini, dok se ne obezbijedi njegova zaštita. Ako uskraćivanje davanja iskaza smatra očigledno neosnovanim, organ koji vodi postupak će upozoriti svjedoka na mogućnost izricanja kazni iz člana 119 ovog zakonika.

(2) Zaštita svjedoka sastoji se u posebnom načinu učestvovanja i saslušanja svjedoka u krivičnom postupku.

(3) Na način iz stava 2 ovog člana zaštita se može obezbijediti i zviždaču kad se sasluša kao svjedok, na njegov zahtjev.

(4) Zaštita svjedoka i drugih lica iz stava 1 ovog člana može se obezbijediti i van krivičnog postupka, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita svjedoka.

(5) Sud je dužan da upozna svjedoka sa pravima iz st. 1 do 4 ovog člana.

Kada je riječ o donošenju odluke o statusu zaštićenog svjedoka, shodno članu 122 ZKP-a rješenje o posebnom načinu učestvovanja i saslušanja zaštićenog svjedoka u istrazi donosi sudija za istragu, na predlog svjedoka, okrivljenog, branioca ili državnog tužioca, a na glavnom pretresu vijeće. Predlog mora da bude obrazložen.

Prije donošenja rješenja sudija za istragu će ocijeniti da li je iskaz svjedoka od takvog značaja da mu se odredi status zaštićenog svjedoka. Radi utvrđivanja tih činjenica sudija za istragu može da odredi ročište na koje će pozvati državnog tužioca i svjedoka.

Podaci o svjedoku koji će na poseban način učestvovati u postupku zapečatiće se u poseban omot i čuvati kod sudije za istragu. Na omot će se staviti naznaka "zaštićeni svjedok - tajna". Omot može otvoriti samo vijeće koje sudi na glavnom pretresu i drugostepeni sud u postupku po žalbi, ali će zabilježiti da je otvaran uz navođenje

članova vijeća koji su upoznati sa njegovom sadržinom. Nakon toga omot će se ponovo zapečatiti i vratiti sudiji za istragu.

Vidjeti odgovore date pod tačkom 6.1. koje se odnose na institut zaštićenog svjedoka.

8.2. Kako osiguravate da žrtve dobiju realne i praktične informacije o napretku slučaja i da li je počinitelj zadržan u pritvoru ili je pušten na slobodu?

Informacije o slučaju žrtva dobija neposredno od državnog tužioca koji vodi slučaj i pravnog zastupnika koji se stara o interesima žrtve.

8.3. Kako osiguravate poštovanje prava žrtava na bezbjednost, privatnost i povjerljivost tokom vođenja sudskih postupaka?

Postupci u predmetima trgovine ljudima shodno zakonskim odredbama, mogu dobiti oznaku tajnosti što se u skoro svim predmetima ove vrste sprovodi u praksi.

8.4. U koliko slučajeva su korištene mjere zaštite svjedoka u cilju zaštite žrtava i svjedoka trgovine ljudima, uključujući djecu? Ukoliko se mjere/programi zaštite svjedoka ne primjenjuju na žrtve trgovine ljudima, koji su to razlozi?

Nije bilo slučajeva sprovođenja mjera zaštite svjedoka u cilju zaštite žrtava.

Vidjeti odgovor na pitanje 8.1.

8.5. Kada nevladine organizacije pružaju zaštitu žrtvama, na koji se način finansiraju i podržavaju nevladine organizacije za obavljanje ove funkcije, i kako policija i tužilaštvo sarađuju s nevladinim organizacijama?

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti¹⁸, propisano je da zaštitu žrtava trgovine ljudima ali i žrtava ostalih oblika nasilja u prihvatilištu - skloništu mogu obavljati samo oni pružaoci usluga koji imaju licencu za obavljanje djelatnosti u oblasti socijalne i dječje zaštite tj. licencu za pružanje usluge smještaja u prihvatilištu – skloništu.

Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge smještaja u prihvatilištu – skloništu propisuje da se usluga smještaja u prihvatilištu-skloništu obezbjeđuje djetetu koje je žrtva trgovine ljudima i odraslom i starom licu koje je žrtva trgovine ljudima.

¹⁸ Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, ("Službeni list Crne Gore", br. 027/13 od 11.06.2013, 001/15 od 05.01.2015, 042/15 od 29.07.2015, 047/15 od 18.08.2015, 056/16 od 23.08.2016, 066/16 od 20.10.2016).

Ministarstvo rada i socijalnog staranja izdalo je licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite za uslugu smještaj u prihvatilištu-skloništu sledećim pružaocima usluge:

- JU Dječji dom "Mladost" Bijela (smještaj djece; broj licence: 56-1570/18-5 od 19. decembra 2018. godine);
- Javna ustanova Centar za podršku djeci i porodici-Bijelo Polje (smještaj odraslog i starog lica, odnosno odraslog lica sa djetetom; broj licence: 56-127/19-5 od 22. februar 2019. godine);
- Sigurna ženska kuća-Podgorica (odrasla i stara lica odnosno odrasla za djetetom; broj licence: 56-97/19-6 od 29. mart 2019. godine);
- SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić (odrasla i stara lica odnosno odrasla za djetetom; broj licence: 56-2/19-7 od 23. 04.2019. godine);
- JU Dom starih "Grabovac" Risan (smještaj odraslog i starog lica koje je beskućnik; broj licence: 56-245/19-5 od 23. 04.2019. godine).

U skladu sa Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. godine, Ministarstvo rada i socijalnog staranja će učestvovati u finansiranju licenciranog prihvatilišta-skloništa za žrtve trgovine ljudima.

Osnovi mehanizma upućivanja za potencijalne i žrtve trgovine ljudima u Crnoj Gori definisane su Sporazumom o saradnji između državnih institucija i nevladinog sektora čija je svrha saradnja na prevenciji, edukaciji, prijavljivanju i krivičnom gonjenju izvršilaca i zaštiti potencijalnih i žrtava trgovine ljudima, uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava, sa ciljem obezbjeđivanja fizičke, psihološke, zdravstvene, socijalne i dječje zaštite i olakšavanja njihove integracije u novo društvo, odnosno reintegracije, u slučaju dobrovoljnog povratka u zemlju porijekla.¹⁹ Ovaj Sporazum čini produktivnijom saradnju državnih tijela koja su direktno uključena u pitanja trgovine ljudima i na taj način zakonom definisane obaveze institucija su konkretizovane kroz jasno određene operativne postupke koje potpisnici Sporazuma realizuju u rješavanju konkretnog slučaja trgovine ljudima. Sporazum je poseban akcenat stavio na postupanje u odnosu na žene i djecu žrtve trgovine ljudima. U skladu sa ovim Sporazumom, Uprava policije ima usku saradnju sa svim NVO koje rade na zaštiti i identifikaciji žrtava. Ta saradnja se ogleda kroz razmjenu, odnosno primanje informacija od NVO i postupanje službenika Uprave policije. Takođe, službenici Uprave policije su uvijek na raspolaganju predstavnicima NVO radi pravovremenog djelovanja i razmjene podataka. Državno tužilaštvo u svim predmetima gdje se pojavljuju žrtve trgovine ljudima sarađuje od samog početka, tj.dobijanja statusa potencijalne žrtve trgovine ljudima.

¹⁹ Potpisnici Sporazuma: Vrhovni sud, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo unutrašnjih poslova- Uprava policije, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Crveni krst Crne Gore, JU „Centar za podršku djeci i porodici – Bijelo Polje“ i vise nevladinih organizacija koje u svojoj misiji imaju sprovođenje preventivnih aktivnosti i pružanje sigurnog smještaja, pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima. Tekst Sporazuma: www.mup.gov.me

Saradnja sa organizacijama civilnog društva proširena je imajući u vidu da je Ministarstvo unutrašnjih poslova opredijelilo sredstva za finansiranje projekata/programa NVO u čijem fokusu je borba protiv trgovine ljudima u iznosu od 79 280,00 eura, u skladu sa Odlukom o utvrđivanju prioritetnih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2019. godini. Komisije MUP-a su donijele tri Odluke o finansiranju 12 projekata/programa nevladinih organizacija po osnovu tri konkursa, dva u oblasti zaštite i promovisanja ljudskih i manjinskih prava i jedan u oblasti društvene brige o djeci i mladima:

1. Javni konkurs: „Sprovođenje kampanje za smanjenje potražnje za uslugama žrtava trgovine ljudima“;
2. Javni konkurs: „Senzibilizacija i jačanje stručnih vještina predstavnika organa za sprovođenje zakona u odnosu na identifikaciju i upućivanje žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima“;
3. Javni konkurs: „Zaštita žrtava trgovine ljudima u Crnoj Gori“.

8.6. Kako osiguravate da djeca žrtve trgovine ljudima budu tretirana na senzitivisan način prilagođen djeci, kao i da im se pruži zaštita prije, tokom i nakon sudskog postupka u skladu sa smjernicama Savjeta Evrope o pravosuđu naklonjenom djeci? Da li se intervjui sa djecom sprovode u posebno adaptiranim i uređenim prostorijama od strane profesionalaca koji su obučeni za sprovođenje intervjua sa djecom? Koje su mjere preduzete kako bi se osigurao određeni broj intervjua?

Razgovori koji se obavljaju sa djecom se sprovode od strane specijalizovanih službenika za maloljetničku delinkvenciju. Uprava policije ne raspolaže sa posebno adaptiranim i uređenim prostorijama namijenjenim za razgovor sa djecom ali je takva mjera obuhvaćena novom Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima.

U tužilaštvu, intervjui sa djecom sprovode se u posebno adaptiranim i uređenim prostorijama i iste sprovodi profesionalac obučen za sprovođenje intervjua iz stručne službe ovog organa.

Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku²⁰ reguliše se status i zaštita djece, uključujući žrtve trgovine ljudima, u krivičnom postupku. Djeca žrtve trgovine ljudima mogu se naći i u ulozi počinioca krivičnih djela i u ulozi oštećenih radnjama krivičnih djela trgovine ljudima. Posebne odredbe primenjuju se na maloljetno lice koje je oštećeno krivičnim djelom, odnosno koje se saslušava kao svjedok u krivičnom postupku. Učesnici u postupku, organi i ustanove od kojih se traže obavještenja, izvještaji ili mišljenja, kao i mediji, dužni su da se staraju o zaštiti privatnosti maloljetnog lica, uključujući zaštitu identiteta i podataka koji mogu otkriti identitet. Zakon uvodi i posebnu specijalizaciju svih aktera krivičnog postupka

²⁰ Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, "Službeni list Crne Gore", br. 064/11 od 29.12.2011 i 001/18 od 04.01.2018. godine.

(predsjednik vijeća, državno tužilac, sudija za istragu, policijski službenik i punomoćnik oštećenog) za postupanje prema maloljetnicima.

9. Posebna stručna i koordinaciona tijela (član 29)

9.1. Koliki budžet, kadrovi i sredstva, uključujući i tehnička sredstva su stavljena na raspolaganje tijelima za sprovođenje zakona (policiji i pravosuđu) specijalizovanim za sprovođenje istraga i borbu protiv trgovine ljudima?

U Upravi policije, u Sektoru kriminalističke policije u martu 2018. godine je formiran Odsjek koji se konkretno bavi istragama u oblastima suzbijanja trgovine ljudima i ilegalnim migracijama. Ovaj specijalizovani odsjek koji broji 8 službenika sprovodi izviđajne mjere i aktivnosti u saradnji sa rukovoditeljkom Operativnog tima za borbu protiv trgovine ljudima.

U dijelu tehničke opremljenosti koja se koristi za prikupljanje dokaza ovaj specijalizovani odsjek shodno nadležnostima angažuje druge organizacione jedinice Sektora kriminalističke policije koji sprovode aktivnosti u dijelu primjene mjera tajnog nadzora. Skorijim donacijama koje su realizovane uz podršku Međunarodne organizacije za migracije obezbijeđena su tehnička i druga sredstva za funkcionisanje službenika Odsjeka.

Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima i državna tužilaštva koja sprovode istragu u predmetima trgovine ljudima nemaju svoj budžet niti sredstva opredijeljena u tu svrhu, a nemaju ni posebno određene kadrove, već se koriste institucionalni kapaciteti državnih tužilaštava u kojima postoje državni tužioci specijalizovani za slučajeve trgovine ljudima.

9.2. Ukoliko vaša zemlja ima specijalizovane jedinice za finansijske istrage, finansijske obavještajne službe i službe za imovinu i povraćaj imovine, molimo da opišete da li, i kako se one koriste u sprovođenju istraga i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima. Koje posebne istražne tehnike koriste ove službe? Sa kojim javnim i/ili privatnim organima ove specijalizovane finansijske istražne službe sarađuju u pogledu slučajeva trgovine ljudima?

Aktom o sistematizaciji radnih mjesta Uprave policije u okviru Sektora za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, Odsjeka za suzbijanje teških krivičnih djela formirana je i Grupa za suzbijanje teških krivičnih djela ekonomskog kriminala i sprovođenje finansijskih istraga. U grupi je sistematizovano šest radnih mjesta.

Krivičnim zakonikom Crne Gore²¹ precizirano je da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu protivpravnim djelom koje je u zakonu određeno kao krivično djelo. Korist će se oduzeti pod uslovima predviđenim ovim zakonikom i sudskom odlukom.

Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću²² određeni su uslovi i način oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom aktivnošću.

Od učinioca krivičnog djela može se oduzeti imovinska korist za koju postoji osnovana sumnja da je stečena kriminalnom djelatnošću, a učinilac ne učini vjerovatnim da je njeno porijeklo zakonito (prošireno oduzimanje) i ako je pravosnažno osuđen za krivično djelo.

O oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću odlučuje sud. Poslove otkrivanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću vrše državno tužilaštvo i policija.

Poslove upravljanja oduzetom imovinskom koristi, predmetima krivičnog djela i predmetima privremeno oduzetim u krivičnom i prekršajnom postupku i imovinom datom na ime jemstva vrši organ uprave nadležan za upravljanje državnom imovinom.

10. Međunarodna saradnja (član 32)

10.1. Kako vaša zemlja sarađuje s drugim zemljama u cilju omogućavanja žrtvama trgovine ljudima da ostvare svoje pravo na obeštećenje i nadoknadu, uključujući povraćaj i prenos neisplaćenih zarada nakon što napuste zemlju u kojoj se eksploatacija dogodila?

Crna Gora je donijela Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, čime je uskladila svoj pravosudni sistem sa evropskim standardima, u ovom slučaju u cilju zaštite položaja žrtava krivičnih djela nasilja. Zakonom se uređuju uslovi, način i postupak za ostvarivanje naknade štete, a isti će se primjenjivati od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Shodno Zakonu, žrtva krivičnog djela nasilja učinjenog sa umišljajem ima pravo na naknadu po tri osnova: naknadu izgubljene zarade, naknadu troškova liječenja i boravka u bolnici i naknadu troškova sahrane. Ako je

²¹ Krivični zakonik Crne Gore, ("Sl. list RCG", br. 70/2003, 13/2004 - ispr. i 47/2006 i "Sl. list CG", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - dr. zakon, 40/2013, 56/2013 - ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - dr. zakon, 44/2017 i 49/2018).

²² Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, ("Sl. list CG", br. 58/2015).

kao posljedica izvršenog krivičnog djela nastupila smrt žrtve pravo na naknadu imaju lica koja je žrtva izdržavala. Naknada će se isplaćivati iz budžeta.

Zakonom o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja članom 4 propisana je da radi pravovremenog otklanjanja štetnih posljedica, teškog fizičkog i psihičkog stanja žrtve, žrtva ima pravo na naknadu štete i to na naknadu izgubljene zarade. Nadalje članom 11, istog zakona, propisano je da pravo na naknadu izgubljene zarade ima žrtva kod koje je kao posljedica krivičnog djela nasilja nastupila nesposobnost za rad u smislu propisa o penzijskom i invalidskom osiguranju, i to u jednokratnom iznosu koji ne može biti veći od deset prosječnih neto zarada u Cmoj Gori utvrđenih za prethodnu godinu u odnosu na godinu u kojoj se naknada utvrđuje, prema podacima organa uprave nadležnog za poslove statistike.

10.2. Je li vaša zemlja sarađivala s drugim zemljama u sprovođenju istraga i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima putem finansijskih istraga i/ili putem zajedničkih istražnih timova? Navedite statističke podatke o takvim slučajevima i primjere iz prakse.

Međunarodna saradnja iz djelokruga rada policije se zasniva na komunikaciji putem Odsjeka za međunarodnu policijsku saradnju (INTERPOL, EUROPOL, SELEC) tj. na upućivanju zahtjeva za određene provjere prema licima. Ovakvi zahtjevu su česti u toku vođenja istraga gdje su prepoznate potencijalne žrtve iz drugih zemalja. Zvanično zajedničkih istraga po modelu (JIT ili paralelnih istraga) nije bilo. Takođe Crnoj Gori nije upućen zahtjev za otvaranje istraga.

Nije bilo slučajeva u kojima je državno tužilaštvo sarađivalo u sprovođenju istraga putem finansijskih istraga ili putem zajedničkih istražnih timova sa drugim zemljama.

10.3. Koliko ste zahtjeva za uzajamnu pravnu pomoć i/ili evropskih istražnih naloga sačinili / izdali u slučajevima trgovine ljudima, i kakav je bio njihov ishod?

U jednom slučaju došlo je do primjene instituta za međunarodnu pravnu pomoć upućivanjem zamolnice za uzajamnu pravnu pomoć R.Njemačkoj.

10.4. Koji su se oblici međunarodne saradnje pokazali posebno korisnima u podržavanju prava žrtava trgovine ljudima, uključujući djecu, ali i kad je u pitanju procesuiranje navodnih trgovaca ljudima?

10.5. Koje to mjere međunarodne saradnje postoje kojima se osigurava zaštita i pomoć žrtava po povratku iz vaše zemlje u njihovu zemlju porijekla nakon njihovog sudjelovanja u krivičnom postupku?

Ukoliko govorimo o žrtvama koje su učestvovala u postupku i koje se vraćaju u zemlju porijekla prije samog povratka preduzima se niz aktivnosti na međunarodnom planu. Naime, u većem dijelu angažuje se i MUP-Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima, kao i nevladine organizacije koje pružaju pomoć i zaštitu. Nakon razmjene neophodnih informacija i procjene bezbjednosnih rizika sprovodi se pratnja i predaja lica.

U cilju inteziviranja bilateralne saradnje sa zemljama regiona na planu poboljšanja prevencije, identifikacije, zaštite, upućivanja i saradnje u krivičnim i drugim postupcima i pomoći pri dobrovoljnom povratku žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima, uz poštovanje osnovnih ljudskih prava, Ministar unutrašnjih poslova je 20. jula 2018. godine potpisao Sporazum o saradnju na planu borbe protiv trgovine ljudima sa Republikom Makedonijom, koji uređuje pitanja saradnje dvije strane vezana za identifikaciju, upućivanje, zaštitu i pomoć pri dobrovoljnom povratku žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Protokoli o saradnji na planu borbe protiv trgovine ljudima u prethodnom periodu potpisani su i sa Republikom Kosovo i Republikom Albanijom, tj. sa onim zemljama čiji državljani se u najvećem broju slučajeva pojavljuju kao (potencijalne) žrtve ili izvršioci krivičnog djela trgovine ljudima na teritoriji Crne Gore.

S ciljem efikasnije primjene navedenih bilateralnih sporazuma decembra 2016. godine u Tirani potpisana je Deklaracija o primjeni standarnih operativnih procedura u cilju kvalitetne identifikacije, upućivanja, dobrovoljnog povratka i zaštite žrtava trgovine ljudima. Operativne procedure će se primjenjivati u prekograničnim slučajevima trgovine ljudima, a na osnovu bilateralnih Protokola o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima.

Prema drugim zemljama sa kojima Crna Gora nema potpisan bilateralni ili drugi sporazum, međunarodna saradnja funkcioniše putem slanja određenih zahtjeva drugim zemljama putem Odsjeka za međunarodnu policijsku saradnju.

Iz djelokruga rada državnog tužilaštva posebno korisnim su se pokazali sljedeći oblici međunarodne saradnje: saslušanje stranaka, pribavljanje podataka i razmjena informacija o potencijalnim žrtvama trgovine ljudima.

Zaštita i pomoć žrtvama u ovom slučaju osigurava se od strane nadležnog organa, u skladu sa Konvencijom Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima.

10.6. Koje to mjere međunarodne saradnje postoje u cilju zaštite i pružanja pomoći žrtvama trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorišćavanja putem interneta, gdje je počinitelj državljanin ili samo stanovnik vaše zemlje, i gdje u skladu sa jurisdikcijom vaše zemlje, postoje elementi krivičnog djela?

Crna Gora je potpisnica Konvencije Savjeta Evrope o suzbijanju trgovine ljudima kao i Konvencije Savjeta Evrope o računarskom (kibernetičkom) kriminalu koje predstavljaju efikasne instrumente zaštite i pružanja pomoći žrtvama trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorišćavanja putem interneta. Osim toga, Crna Gora je potpisnica svih najvažnijih konvencija Savjeta Evrope i Ujedinjenih nacija u oblasti međunarodne pravne pomoći i pravosudne saradnje, kao i niza bilateralnih ugovora u ovoj oblasti što čini dobar osnov za kvalitetnu saradnju sa drugim državama.

Na nacionalnom nivou, oblast međunarodne pravne pomoći regulisana je Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, dok Ustav Crne Gore predviđa da potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava predstavljaju sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva.

11. Unakrsna pitanja

11.1. Koje su mjere preduzete kako bi se osiguralo da žrtve trgovine ljudima imaju jednak pristup pravosuđu i djelotvornim pravnim lijekovima, bez obzira na njihov migracijski status i oblik eksploatacije?

Crnogorski sudovi, snažno su posvećeni stvaranju pravnog prostora koji je zasnovan na poštovanju ljudskih prava, i to bez diskriminacije po bilo kom osnovu.

Podsjećamo na ustavnu odrednicu kojom je zagarantovano pravo da su svi pred zakonom jednaki, bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo. Takođe, u smislu pristupa pravdi, svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava i sloboda i na pravni lijek protiv odluke kojom se odlučuje o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu.

Pored toga, svako uživa pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, ustanovljenim na osnovu zakona, koje pravo je garantovano Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

11.2. Koje se mjere preduzimaju kako bi se osiguralo da krivični, građanski, radni i upravni postupci koji se odnose na žrtve trgovine ljudima budu rodno senzitivni?

U krivičnom postupku žrtva ima pravo da bude saslušana od strane tužioca istog pola.

11.3. Koje se mjere preduzimaju kako bi se osiguralo da procedure za dobijanje pristupa pravosuđu i pravnim lijekovima budu osjetljive po pitanju djeteta, lako dostupne djeci i njihovim predstavnicima, i da daju na značaju dječjim stavovima?

Kada su u pitanju interesi djeteta, i uvažavanje njegovih stavova i mišljenja, članom 356 Porodičnog zakona ("Službeni list RCG", br. 1/2007 i "Službeni list CG", br. 53/2016) propisano je da u slučajevima kada između djeteta i njegovog zakonskog zastupnika postoje suprotni interesi, dijete zastupa kolizijski staratelj, kao i da dijete koje je navršilo 10 godina života i koje je sposobno za rasuđivanje može samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove zatražiti od organa starateljstva da mu postavi kolizijskog staratelja. Dijete koje je navršilo 10 godina života i koje je sposobno za rasuđivanje može samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove zatražiti od suda da mu postavi privremenog zastupnika zbog postojanja suprotnih interesa između njega i njegovog zakonskog zastupnika.

Izmjenama i dopunama Porodičnog zakona iz 2016.godine, definisan je novi institut „Lice za podršku djetetu postupcima u vezi sa porodično-pravnim odnosima”, koje pruža pomoć i podršku djetetu koje učestvuje u sudskom postupku u vezi sa porodično-pravnim odnosima. Članom 317v navedenog zakona propisano je da u postupcima u vezi sa porodičnim odnosima, sud može, ako ocijeni da to zahtijeva intenzitet konflikta između djeteta i roditelja ili između roditelja, postaviti djetetu lice za podršku, i to djetetu mlađem od 14 godina života bez njegove saglasnosti, a djetetu starijem od 14 godina života uz njegovu saglasnost. Član 317lj dalje propisuje da je lice za podršku dužno da se brižljivo i savjesno stara o ličnosti i interesima djeteta, da sa djetetom izgradi odnos povjerenja, upozna ga sa njegovim pravima, pruži informacije o predmetu, toku i mogućem ishodu postupka i pruži objašnjenja koja se tiču mogućih posljedica izražavanja mišljenja djeteta. Lice za podršku dužno je i da, uz saglasnost djeteta, sudu prenese njegovo mišljenje, da prisustvuje ročištu na kome se dijete saslušava odnosno neposredno iznosi mišljenje, kao i da djetetu objasni sadržinu odluke i njene posljedice. Član 317nj propisuje da u postupcima u vezi sa porodičnim odnosima sud je dužan da omogući djetetu da izrazi svoje mišljenje, ako dijete to želi.

U cilju informisanja djece i njihovih roditelja/staratelja o pravima djece, i dostupnih usluga podrške u okviru pravosudnog sistema, Ministarstvo pravde je uz ekspertsku podršku predstavništva UNICEF-a za Crnu Goru razvilo materijale, koji će na na djeci razumljiv način približiti djeci i njihovim roditeljima/starateljima širok korpus prava djece. Materijali su objavljeni i dostupni su na sajtu Ministarstva pravde. Navedeni materijali će pomoći djeci i njihovim roditeljima/starateljima da se informišu o pravima koja pripadaju djeci u okviru sudskog postupka i dostupnim uslugama podrške. To

uključuje definisanje prava djece po međunarodnom i domaćem zakonodavstvu, bolje razumijevanje najboljeg interesa djeteta, informacije o nadležnim institucijama koje se bave djecom i njihovom zaštitom, način na koji ove institucije mogu da pomognu ukoliko dođe do povreda prava djeteta, kao i način na koji se institucije mogu kontaktirati. Materijali takodje pružaju informacije o načinu na koji se može pokrenuti sudski postupak ukoliko dodje do povrede prava djeteta, kako pred domaćim sudskim instancama tako i pred međunarodnim sudovima. Materijali su objavljeni na crnogorskom, albanskom i romskom jeziku.

Takođe, ukazujemo da je u toku implementacija projekta „Jednak pristup pravdi za djecu u zemljama Zapadnog Balkana“, koja se realizuje u Crnoj Gori i Albaniji, uz tehničku podršku UNICEF-a i finansijsku pomoć Vlade Kraljevine Norveške u trajanju od dvoje godine (2019-2020), ima za cilja da jačaju sistem u smislu pristupa djece pravdi kada su im prava prekršena ili osporena. Primarni korisnici ove inicijative su sva djeca u kontaktu sa zakonom, naročito djeca iz ranjivih grupa – djeca sa smetnjama u razvoju, djeca pripadnici manjinskih naroda (Romi) i djeca pogodjena siromaštvom. Pristup djece pravdi podrazumijeva da sva djeca imaju jednak pristup pravdi i budu u mogućnosti da učestvuju na djelotvoran i sadržajan način u svim pitanjima koja se na njih odnose, uključujući krivične, parnične i upravne postupke u institucijama koje su dostupne i prilagođene potrebama i pravima djeteta.

11.4. Koje se mjere preduzimaju kako bi se osiguralo da privatni subjekti preduzimaju korake u cilju prevencije i iskorjenjivanja trgovine ljudima iz okvira njihovih poslovanja odnosno lanaca snabdijevanja, kao i u cilju podrške rehabilitacije i oporavka žrtava? Koje sve opcije pristupa efikasnim pravnim lijekovima postoje za žrtve trgovine ljudima od strane firmi koje su umiješane u trgovinu ljudima?

U okviru zajedničkog projekta „Saradnja javnog i privatnog sektora u prevenciji trgovine i seksualne eksploatacije maloljetnika u putovanjima i turizmu“ preko 200 predstavnika turističke privrede potpisalo je i u kontinuitetu sprovodi principe „Kodeksa ponašanja za zaštitu djece od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu“. Kodeks ima za cilj da uveća i obezbijedi posvećenost turističkih kompanija Crne Gore da se pridruže naporima u borbi protiv trgovine djecom, odnosno zloupotrebi djece u svrhu trgovine ljudima. MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma tokom 2018. i 2019. godine realizovalo pet treninga-obuka za predstavnike turističke privrede za sjevernu, centralnu i južnu regiju, kojom prilikom su učesnici obuka (njih preko 50) upoznati sa samom problematikom trgovine ljudima, ključnim trendovima koji tretiraju ovu problematiku, indikatorima za prepoznavanje žrtava seksualne eksploatacije, kao i mehanizmima upućivanja.

Protokolom o međusobnoj saradnji potpisanim između Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Unije poslodavaca Crne Gore (koja broji preko 1500 članova) predviđene su zajedničke aktivnosti na blagovremenom informisanju o fenomenu

trgovine ljudima kako poslodavaca tako i zaposlenih, odnosno lica sa kojima se zaključuje ugovor o radu. Takođe, budući da ekonomska nezavisnost osoba koje su izašle iz lanca trgovine ljudima predstavlja ključni faktor njihove pune reintegracije u normalne društvene tokove, ovim Protokolom im je pružena mogućnost pohađanja obuka za obavljanje odgovarajućih poslova i pružen prioritet pri zapošljavanju u skladu sa potrebama poslodavaca.

11.5. Koje se pravne, političke i praktične mjere preduzimaju u vašoj zemlji u cilju prevencije i otkrivanja situacija u kojima korupcija olakšava pojavu trgovine ljudima i narušava pravo žrtava trgovine ljudima na pristup pravosuđu i na djelotvorne pravne lijekove? Molimo vas da dostavite informacije o svim poznatim ili dokazanim slučajevima korupcije, i s tim u vezi nedoličnog ponašanja državnih službenika u slučajevima trgovine ljudima i bilo kakvih sankcija izrečenih u tom pogledu.

U izvještajnom periodu nijesu identifikovani slučajevi korupcije u vezi sa izvršenjem krivičnog djela Trgovina ljudima iz člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore.

DIO II – Prateća pitanja za odgovarajuće zemlje

12. Navedite informacije o novim dešavanjima u vašoj zemlji od drugog evaluacionog GRETA izvještaja, u vezi sljedećih stavki:

- **Novi trendovi trgovine ljudima (novi oblici eksploatacije, nove metode regrutovanja, ranjive grupe, rodno-specifični aspekti trgovine ljudima, trgovina djecom);**

Shodno praksi koja je bazirana na aktivnim i realizovanim predmetima, te analizi problematike trgovine ljudima i informacijama kojima raspolaže Uprava policije, nijesu uočeni novi trendovi eksploatacije žrtava po osnovu izvršenja krivičnog djela trgovina ljudima iz člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore.

U dijelu rada sa migrantima tj. postupanjem u skladu Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca sprovodi se i niz provjera u dijelu intervjua, kao i kontrola u odnosu na tražioce azila. Shodno nadležnostima i radu prema stranim državljanima Sektor granične policije vrši kontrole na terenu upravo lokacija i mjesta gdje se može angažovati strana radna snaga i ovakve provjere se sprovode u saradnji sa Inspekcijom rada.

Kada su u pitanju djeca kao ranjiva kategorija prošnja je oblik eksploatacije koji je u Crnoj Gori najviše prepoznat. U tom pravcu preduzimaju se planske aktivnosti

definisane kroz akcije „Prosjak“ koje podrazumijevaju obavljanje poslova i zadataka iz nadležnosti policije a u cilju pronalaska i zaštite djece koja su zatečena u prošnji.

U periodu od 2015. do septembra 2019. godine sprovedeno je više istraga u pravcu dokazivanja Krivičnog djela Trgovina ljudima iz člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore.

U 2015. godini je evidentirano 4 predmeta u vezi seksualne eksploatacije ali su predmeti kvalifikovani i procesuirani kroz KD Posredovanje u vršenju prostitucije iz čl. 210 KZ.

U 2016. godini evidentirana su 3 predmeta od kojih je jedan bio vezan za prosjačenje kao oblik eksploatacije, a dva predmeta su bila vezana za seksualnu eksploataciju. Od ukupno 3 predmeta procesuiran je predmet vezan za prosjačenje kao oblik eksploatacije.

U 2017. godini evidentirana su 2 predmeta vezano za seksualnu eksploataciju i nije bilo realizovanih predmeta.

U 2018. godini službenici Uprave policije podnijeli su 2 krivične prijave u odnosu na KD Trgovina ljudima iz čl. 444, a ukupno je identifikovano 11 žrtava.

U 2019. godini evidentiran je jedan predmet i podnijeta je jedna krivična prijava u odnosu na KD Trgovina ljudima iz čl. 444 a identifikovana je jedna žrtva trgovine ljudima.

- **Zakoni i propisi od značaja za borbu protiv trgovine ljudima (npr. kriminalizacija trgovine ljudima, identifikacija i pomoć žrtvama trgovine ljudima, period oporavka i refleksije, boravišna dozvola, lanci snabdijevanja, javne nabavke);**

Prioriteti u suzbijanju pojave trgovine ljudima obezbijeđeni su donošenjem seta zakona u oblasti pravosuđa i to: Krivičnog zakonika, Zakonika o krivičnom postupku, Zakona o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, Zakona o strancima, Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom aktivnošću, Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, Zakona o zdravstvenoj zaštiti i Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima

Krivični zakonik obuhvata krivična djela propisana članom 444 (Trgovina ljudima), članom 445 (Trgovina maloljetnim licima radi usvojenja) i članom 446 (Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu). Posebnu grupu krivičnih djela koja se mogu dovesti u vezu sa krivičnim djelom trgovine ljudima čine i krivična djela protiv polne slobode:

- Silovanje član 204 KZCG,
- Obljuba sa djetetom, član 206 KZCG,

- Obljuba zloupotrebom položaja član 207 KZCG,
- Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa, član 209 KZCG,
- Posredovanje u vršenju prostitucije, član 210 KZCG,
- Dječja pornografija, član 211 KZCG,
-

Takođe, dio Krivičnog zakonika koji se odnosi na krivična djela protiv polne slobode, proširen je tako da uključuje strožije kazne iz člana 210. stav 1. i u slučaju kada su žrtve maloljetna lica, stav 2., i dodat je novi stav 4. vezano za posredovanje u vršenju prostitucije.

Posebnu grupu krivičnih djela koja se mogu dovesti u vezu sa krivičnim djelom trgovine ljudima čine i krivična djela iz grupe krivičnih djela protiv braka i porodice i to: vanbračna zajednica sa maloljetnikom, član 216 KZCG i zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica, član 219 KZCG.

Zakonikom o krivičnom postupku utvrđuju se pravila sa ciljem da se omogući pravično vođenje krivičnog postupka, kao i da se učiniocu krivičnog djela izrekne krivična sankcija, kao i zaštita svjedoka u krivičnom postupku.

Zaštita svjedoka izvan krivičnog postupka (van suda), u pretkrivičnom postupku kao i po okončanju krivičnog postupka, regulisana je odredbama Zakona o zaštiti svjedoka. Ovaj zakon predviđa da se osim svjedoka može štititi i njemu blisko lice, a to je: bračni drug, srodnik kao i drugo njemu blisko lice koje on kao takvo označi i zahtijeva njegovu zaštitu.

Pravni sistem Crne Gore ne predviđa ni na koji način uticaj odnosno vršenje prinude na žrtvu radi davanja iskaza u istražnom postupku odnosno svjedočenja u sudskom postupku. Prilikom sačinjavanja odredbi važećih zakona iz krivično pravne oblasti strogo se vodilo računa o tome da žrtva trgovine ljudima ni na koji način ne smije postati žrtva po drugi put (žrtva institucija sistema).

Zakonom o sudovima uređuju se osnivanje, organizacija i nadležnost sudova, organizacija rada sudova i pravosudne uprave, kao i druga pitanja od značaja za uredno i blagovremeno funkcionisanje sudova. Ovim Zakonom određuje se da je Viši sud nadležan da sudi u prvom stepenu u krivičnom postupku za krivična djela iz grupe protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, u koju grupu spada i krivično djelo trgovine ljudima. Takođe, Zakonom se određuje nadležnost Specijalnog odjeljenja Višeg suda u Podgorici za suđenje za krivična djela izvršena na organizovani način.

Zakonom o Državnom tužilaštvu uređuju se osnivanje, organizacija i nadležnost Državnog tužilaštva, organizacija rada državnih tužilaštava, sastav, izbor, mandat, organizacija i način rada Tužilačkog savjeta, kao i druga pitanja od značaja za rad Državnog tužilaštva i Tužilačkog savjeta.

Zakonom o Specijalnom državnom tužilaštvu uređuju se organizacija i nadležnost Specijalnog državnog tužilaštva, uslovi i postupak izbora glavnog specijalnog tužioca i specijalnih tužilaca i odnos sa drugim državnim organima i organima državne uprave, kao i druga pitanja od značaja za rad Specijalnog državnog tužilaštva.

Zakonom o Centru za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, osniva se Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu i uređuje organizacija, način rada, obuke, finansiranje i druga pitanja od značaja za rad Centra. Centar organizuje i sprovodi obuke sudija i državnih tužilaca.

Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima uređuju se uslovi i postupak pružanja međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Međunarodna pravna pomoć obuhvata izručenje okrivljenih i osuđenih, ustupanje i preuzimanje krivičnog gonjenja, izvršenje stranih sudskih odluka u krivičnim stvarima, kao i ostale oblike međunarodne pravne pomoći propisane ovim zakonom.

Zakonom o javnom redu i miru određuju se prekršaji kojima se narušava javni red i mir na javnom mjestu i propisuju kazne i zaštitne mjere za te prekršaje. Zakon propisuje prekršajnu odgovornost za odavanje prostituciji ili bavljenje radnjama koje podstiču prostituciju, kao i za druge radnje kojima se posreduje u vršenju prostitucije (članovi 27 i 28). Prekršajnoj odgovornosti podliježe i ko se bavi prosjačenjem, kao i ko organizuje prosjačenje ili drugog navodi ili prisiljava na prosjačenje (članovi 30 i 31).

Od posebnog značaja za identifikaciju, prevenciju i zaštitu ranjivih kategorija stanovništva odnosno žrtava trgovine ljudima jesu i sljedeći zakoni:

Zakon o strancima sadrži odredbe relevantne za status žrtava trgovine ljudima, a naročito 90-dnevni period oporavka i razmišljanja žrtava trgovine ljudima koji daje žrtvi mogućnost da se opredijeli da li će sarađivati u krivičnom postupku, odnosno da li će se pridružiti krivičnom gonjenju ili će biti svjedok u tom postupku (period refleksije).

Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca propisuju se načela, uslovi i postupak za odobravanje privremene zaštite stranca koji traži međunarodnu zaštitu. Zakon sadrži odredbe relevantne za položaj i smještaj žrtava trgovine ljudima kao ranjive grupe. S tim u vezi, član 15 Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca navodi da u postupcima koji se vode u skladu sa ovim zakonom mora se voditi računa o najboljem interesu maloljetnika, uzimajući u obzir zaštitu i sigurnost maloljetnika, naročito ako postoji mogućnost da je žrtva trgovine ljudima.

Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom aktivnošću ima za cilj da omogući efikasnije privremeno i trajno oduzimanje imovinske koristi koja je ostvarena neposredno ili posredno iz kriminalne djelatnosti.

Crna Gora je 2015. godine donijela i poseban Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, kojim se propisuje mogućnost da se žrtve obrate sa direktnim zahtjevom za naknadu štete prema državi. Ovim Zakonom uređuju se uslovi, način i postupak za ostvarivanje prava na naknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja, u koje spada i trgovina ljudima, a njegova primjena je odložena do dana ulaska Crne Gore u Evropsku uniju.

Do tada pred crnogorskim sudovima postoji mogućnost da lica oštećena krivičnim djelima, potražuju naknadu štete, kako materijalne, tako i nematerijalne. Postupak naknade štete može se ostvariti kako u krivičnom, tako i u parničnom postupku. Naime, Zakonik o krivičnom postupku propisuje mogućnost podnošenja imovinskopravnog zahtjeva koji je nastao usljed izvršenja krivičnog djela, ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak. Imovinskopravni zahtjev može se odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla.

S druge strane, ukoliko sud oštećenog uputi na ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u parničnom postupku, sudska zaštita ostvaruje se pred osnovnim sudom kao stvarno nadležnim sudom. Zakonom o obligacionim odnosima se uređuju pitanja naknade materijalne i nematerijalne štete.

Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći u članu 13 (stav 4) predviđeno je da žrtve trgovine ljudima dobiju besplatnu pravnu pomoć. Nadalje, u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, potencijalnim i žrtvama trgovine ljudima obezbijeđena je dostupnost uslugama socijalne i dječje zaštite i besplatna zdravstvena zaštita.

Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju prevenira trgovinu djecom time što zabranjuje fizičko nasilje i vrijeđanje ličnosti djece, odnosno garantuje pravo djeteta (učenika) na zaštitu od diskriminacije i nasilja.

Porodičnim zakonom ustanovljena je obaveza države da preduzme sve potrebne mjere za zaštitu djeteta od zanemarivanja, od fizičkog, seksualnog i emocionalnog zlostavljanja, te od svake vrste eksploatacije.

Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku reguliše se status i zaštita djece, uključujući žrtve trgovine ljudima, u krivičnom postupku. Djeca žrtve trgovine ljudima mogu se naći i u ulozi počinioca krivičnih djela i u ulozi oštećenih radnjama krivičnih djela trgovine ljudima. Posebne odredbe primenjuju se na maloljetno lice koje je oštećeno krivičnim djelom, odnosno koje se saslušava kao svjedok u krivičnom postupku. Učesnici u postupku, organi i ustanove od kojih se traže obavještenja, izvještaji ili mišljenja, kao i mediji, dužni su da se staraju o zaštiti privatnosti maloljetnog lica, uključujući zaštitu identiteta i podataka koji mogu otkriti identitet. Zakon uvodi i posebnu specijalizaciju svih aktera krivičnog postupka (predsjednik vijeća, državno tužilac, sudija za istragu, policijski službenik i punomoćnik oštećenog) za postupanje prema maloljetnicima.

- **Institucionalni i politički okvir za borbu protiv trgovine ljudima (tijela odgovorna za koordinaciju nacionalnih aktivnosti u sprečavanju trgovine ljudima, subjekti specijalizovani za borbu protiv trgovine ljudima, nacionalni izvjestilac odnosno odgovarajući mehanizam, uključivanje civilnog društva, javno-privatna partnerstva);**

Institucije uključene u borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori su: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije, Državno tužilaštvo, Vrhovni sud, Ministarstvo pravde, Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo kulture, Uprava za inspekcijske poslove i Institucija zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. U Crnoj Gori postoji određen broj organizacija civilnog društva koje su aktivne na polju borbe protiv trgovine ljudima/djecom.

- U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, kao zasebna organizaciona jedinica funkcioniše Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima, u okviru kojeg se vrše poslovi koji se odnose na: predlaganje aktivnosti nadležnih tijela državne uprave međunarodnih i nevladinih organizacija, uspostavljanje odnosa i ostvarivanje saradnje domaćih i međunarodnih subjekata, u cilju stvaranja efikasnih mehanizama za borbu protiv trgovine ljudima, prezentovanje rezultata koji se ostvaruju na planu borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori kroz učešće na raznim međunarodnim i domaćim skupovima, primjenu međunarodnih propisa, konvencija i sporazuma iz oblasti borbe protiv trgovine ljudima, pokretanje inicijativa za usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti, kao i druge poslove iz djelokruga Odjeljenja;
- U okviru Uprave policije - Sektora kriminalističke policije formiran je Odsjek za suzbijanje trgovine ljudima, krijumčarenja i ilegalnih migracija. Nadležnosti Odsjeka sastoje se u obavljanju poslova na praćenju problematike i proučavanju kretanja kriminaliteta i rasvjetljavanju krivičnih djela iz djelokruga trgovine ljudima i ilegalnih migracija, saradnji sa nadležnim tužilaštvom i drugim organima državne uprave;
- Za krivično gonjenje učinilaca krivičnog djela trgovine ljudima, nadležna su viša državna tužilaštva i Specijalno državno tužilaštvo kada je navedeno krivično djelo izvršeno na organizovan način. Državni tužioci, specijalni tužioci i rukovodioci navedenih tužilaštava izdavanjem obavezujućih naloga ili neposrednim rukovođenjem usmjeravaju radnje policije i drugih organa uprave u izviđaju, a policija i drugi državni organi dužni su da prije svake preduzete radnje, osim u slučaju hitnosti, obavijeste nadležnog državnog tužioca. Policija i drugi državni organi nadležni za otkrivanje krivičnih djela dužni su da postupe po zahtjevu nadležnog državnog tužioca.

- Vrhovni sud Crne Gore, kao najviša sudska instanca, ima za cilj da obezbijedi prioritarno rješavanje slučajeva trgovine ljudima stvaranjem uslova za efikasno pripremanje i vođenje glavnog pretresa, gonjenje i rješavanje predmeta u zakonski propisanom roku. Istovremeno, u okviru svoje nadležnosti fokus je na pružanju podrške svjedocima/oštećenim stranama - žrtvama trgovine ljudima od strane sudova niže instance, u skladu sa zakonom (Zakonik o krivičnom postupku i Zakon o zaštiti svjedoka).
- Ministarstvo pravde je zaduženo za normativni okvir i praćenje propisa i međunarodnih standarda u oblasti krivičnog zakonodavstva koji tretiraju ovu problematiku.
- Ministarstvo vanjskih poslova, putem diplomatske korespondencije, tj. dostavljanja izvještaja diplomatskim i konzularnim misijama Crne Gore i međunarodnim organizacijama o mjerama koje preduzimaju nadležni javni organi, u praćenju implementacije Konvencija UN i Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima i pravne tekovine EU koja reguliše ovo pitanje, doprinosi borbi protiv trgovine ljudima. Takođe, ima i značajnu ulogu u komunikaciji sa državljanima Crne Gore u smislu prve instance kojima se mogu obratiti kada se nađu u problemu u inostranstvu.
- Ministarstvo zdravlja obezbjeđuje odgovarajuću zdravstvenu zaštitu žrtvama i potencijalnim žrtvama trgovine ljudima kroz javne zdravstvene ustanove, uvažavajući principe hitnosti i prioriteta. Zdravstvena zaštita potencijalnih žrtava trgovine ljudima obuhvata hitnu medicinsku pomoć, prevenciju i liječenje od zaraznih bolesti i slučajeve porođaja i materinstva, tokom boravka na teritoriji Crne Gore.
- Ministarstvo rada i socijalnog staranja osigurava pružanje socijalne i dječje zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, državljanima Crne Gore i stranim državljanima, preko centara za socijalni rad, dajući im prioritet u odnosu na druge slučajeve;
- Ministarstvo prosvjete djeluje preventivnim aktivnostima na podizanje svijesti djece i mladih o rizicima, pojavnim oblicima i posljedicama krivičnog djela trgovine ljudima. Pruža podršku rizičnim grupama, prije svega djeci, u smanjenju rizika da postanu žrtve trgovine ljudima kroz njihovo osnaživanje za uključanje u redovan obrazovni sistem. Potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, djeci, koja zakonito borave na teritoriji države omogućava kontinuirano obrazovanje u vaspitno-obrazovnim ustanovama.
- Ministarstvo za ljudska i manjinska prava podržava projekte usmjerene na smanjenje ranjivosti grupa u riziku (djece RE populacije) u odnosu na trgovinu ljudima;
- Ministarstvo kulture podržava adekvatne programske sadržaje u medijima fokusirane na podizanje svijesti cjelokupne javnosti o potrebi suzbijanja svih oblika trgovine ljudima, kao i realizaciju obuka o ulozi medija i etičnosti izvještavanja o problematici trgovine ljudima.

- Odsjek inspekcije rada, koji djeluje u okviru Sektora za zaštitu tržišta rada i ekonomije, igre na sreću i javne nabavke Uprave za inspekcijske poslove, prepoznat je kao organ koji može dati odgovarajući doprinos u dijelu identifikacije potencijalnih žrtava trgovine ljudima radne eksploatacije.
- Nevladine organizacije predstavljaju relevantne partnere javnim vlastima u sprovođenju preventivnih programa i ublažavanju mogućih posljedica trgovine ljudima/djecom među najugroženijim i najosjetljivijim kategorijama u društvu.
- Kako bi se obezbijedilo kvalitetno sistemsko praćenje aktivnosti na planu borbe protiv trgovine ljudima formirano je Koordinaciono tijelo za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. godine.
- U cilju postizanja boljeg bilansa ostvarenih rezultata u istraživanju i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima krajem prethodne godine formiran je Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima. Ovo tijelo se sastoji od predstavnika MUP-a, Uprave policije, Višeg državnog tužilaštva i Ministarstva pravde.
- U cilju preduzimanja koordiniranih aktivnosti na polju organizovanja kvalitetne zaštite žrtvama trgovine ljudima funkcioniše Koordinacioni tim za praćenje sprovođenja Sporazuma o saradnji. Ovaj tim čine predstavnici - kontakt osobe svih nadležnih insitucija i organizacija potpisnika Sporazuma.
- U toku je formiranje Tima za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Tim će postupati u skladu sa izrađenim Standardnim operativnim procedurama za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, koje se baziraju na principu poštovanja ljudskih prava bez obzira na tok krivičnog postupka. Funkcionisanjem ovog tima unaprijediće se sistem formalne identifikacije žrtava trgovine ljudima što će doprinijeti i nadogradnji sistema njihove zaštite.
- - **Postojeća nacionalna strategija i/ili akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima (ciljevi i glavne aktivnosti, tijela odgovorna za njihovu implementaciju, budžet, praćenje i ocjenjivanje rezultata);**

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj februara mjeseca 2019. godine usvojila treći po redu strateški dokument u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, zajedno sa akcionim planom za 2019. godinu. Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. godine predstavlja nacionalnu politiku borbe protiv trgovine ljudima u predstojećem petogodišnjem periodu u oblastima:

- prevencije,
- zaštite žrtava,
- krivičnom gonjenju, kao i u oblasti

- partnerstva, koordinacije i međunarodne saradnje.

Polazni osnov za izradu Strategije činila je eksterna analiza uticaja sprovođenja Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2012-2018. godinu, kojom su definisana glavna postignuća, ali i date preporuke u cilju postizanja većeg stepena efikasnosti cjelokupnog sistema borbe protiv trgovine ljudima.

Strategija uzima u obzir sve značajnije međunarodne dokumente koji tretiraju ovu oblast, kao i izvještaje od strane relevantnih međunarodnih partnera koji pažljivo prate i analiziraju napore koje zemlje preduzimaju na planu borbe protiv trgovine ljudima i daju korisne preporuke u cilju njihovog unapređenja. Istovremeno, obezbijeđena je i funkcionalna veza sa usvojenim strategijama i planovima na nacionalnom nivou koji su od značaja za borbu protiv trgovine ljudima.

Vizija Strategije jeste pravedno, humano, rodno senzibilisano i osnaženo društvo koje štiti ljude od svih oblika trgovine ljudima.

Misija Strategije jeste posvećenost Crne Gore održavanju transparentnih, odgovornih i proaktivnih inicijativa protiv trgovine ljudima u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava.

Realizacijom ciljeva Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024. godine unaprijediće se efikasnost i funkcionalnost sistema prevencije, identifikacije, zaštite, pomoći i praćenja žrtava trgovine ljudima sa posebnim fokusom na djecu, kao i efikasnost istraga, krivičnog gonjenja i adekvatnog kažnjavanja u skladu sa krivičnim zakonodavstvom Crne Gore.

U cilju kvalitetnijeg praćenja realizacije projektovanih operativnih ciljeva novim strateškim dokumentom definisani su i očekivani indikatori učinka do 2024. godine u odnosu na postojeće stanje.

Prateći Akcioni plan za 2019. godinu razrađuje postavljene operativne ciljeve Strategije definišući aktivnosti za implementaciju ključnih mjera, njihove nosioce, dinamiku, potrebna finansijska sredstva, kao i indikatore rezultata kojim će se pratiti stepen njihove realizacije na godišnjem nivou.

Ukupni procijenjeni troškovi za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za cjelokupni period njene implementacije od 2019. do 2024. godine iznose oko 1 085 000 €. Budžet za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. biće obezbijeđen iz: sredstava državnog budžeta dodijeljenih svakoj instituciji nadležnoj za implementaciju Strategije i sredstava od međunarodnih donatora i predpristupnih IPA fondova.

Formirano je Koordinaciono tijelo za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. godine, kojim rukovodi Načelnik Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima Ministarstva unutrašnjih poslova i u čiji sastav su predstavnici svih organa iz javnog sektora koji su nosioci aktivnosti predviđenih

strateškim dokumentom, kao i predstavnik nevladinih organizacija. Zadaci ovog tijela su da:

- prati sprovođenje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima i pojedinačnih akcionih planova za njenu implementaciju;
- vrši monitoring, koordinaciju rada i unaprijeđuje aktivnosti nadležnih institucija u sprovođenju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima;
- predlaže mjere za usklađivanje zakonodavnog i administrativnog okvira u cilju unapređenja rezultata koji se postižu na ovom planu;
- radi na unapređenju saradnje sa privatnim sektorom u oblasti borbe protiv trgovine ljudima;
- utvrđuje rokove i dinamiku realizacije konkretnih ciljeva, mjera i aktivnosti ciljeva;
- sačinjava pojedinačne akcione planove za realizaciju Strategije;
- izvještava Vlade Crne Gore, najmanje jednom godišnje.

U cilju kvalitetnijeg praćenja realizacije projektovanih operativnih ciljeva novim strateškim dokumentom definisani su i očekivani indikatori učinka do 2024. godine u odnosu na postojeće stanje.

- **Nedavna sudska praksa koja se odnosi na trgovinu ljudima i to na različite oblike eksploatacije.**

Pred nadležnim sudovima u posljednje dvije godine u radu su bila dva predmeta trgovine ljudima, od kojih je jedan završen u prvom stepenu, a drugi se nalazi u radu, i u fazi je glavnog pretresa.

Predmet broj 1 – kratak prikaz:

K 87/17 - Optužnicom Kt br 32/17 od 06.07.2017. godine stavljeno je na teret jednom licu izvršenje krivičnog djela - trgovina ljudima iz člana 444 stav 3 u vezi stava 2 i stava 1 Krivičnog zakonika, 2 krivična djela - silovanje iz člana 204 stav 4 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika i 1 krivično djelo silovanje u pokušaju iz člana 204 stav 4 u vezi stava 1 u vezi člana 20 Krivičnog zakonika, dok je drugom licu stavljeno na teret izvršenje krivičnog djela - trgovina ljudima iz člana 444 stav 3 u vezi stava 2 i stava 1 Krivičnog zakonika, 2 krivična djela - silovanje iz čl 204 stav 4 u vezi stavom 1 KZ-a i 1 u vezi sa članom 25 i krivično djelo silovanje u pokušaju pomaganjem iz člana 204 stav 4 u vezi stava 1 u vezi člana 20 i člana 25 Krivičnog zakonika.

Presudom od 16.04.2019 godine, oba lica oglašeni su krivim zbog krivičnog djela trgovina ljudima iz čl 444 st 3 u vezi st 2 i st 1 KZ i jedno lice za krivično djelo silovanje iz čl 204 st 4 u vezi st 1 a u vezi čl 49 KZCG, a drugo lice za krivično djelo silovanje iz čl 204 st 4 u vezi st 1 a u vezi čl 25 i 49 KZCG, pa je jedno lice osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 17 (sedamnaest) godina, dok je drugo na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina.

Predmet broj 2 –kratak prikaz:

K br 4/19 – optužnicom Kt. br.189/18 od 24.01.2019. godine, koja je potvrđena dana 11.02.2019. godine, jednom licu je stavljeno na teret izvršenje krivičnog djela trgovina ljudima iz čl 444 KZ Crne Gore.

Predmet se nalazi u radu kod Višeg suda u Podgorici, i u fazi je glavnog pretresa.

13. Navedite informacije o mjerama koje su preduzete u vašoj zemlji u odnosu na sljedeće preporuke iz drugog evaluacionog GRETA izvještaja:

- **Intenzivirati napore na sprečavanju trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije i proaktivnog identifikovanja žrtve, obraćajući posebnu pažnju na radnike migrante u rizičnim sektorima;**

Predstavnik Uprave za inspekcijske poslove iz Odsjeka za inspekciju rada, član je Koordinacionog tijela za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima i pojedinačnih akcionih planova, jer je Inspekcija rada prepoznata kao važna karika koja svojim aktivnostima utiče na suzbijanje nelegalnog rada i eventualno prepoznavanje slučajeva trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.

Inspekcija rada, sprovodi intenzivne kontrole na suzbijanju rada “na crno” kroz svoje stalne aktivnosti, ali i kroz pojačan inspekcijski nadzor samostalno i zajedno sa drugim inspekcijama Uprave, kao i sa inspekcijama drugih državnih organa (Upravom policije i Poreskom upravom).

Pojačan inspekcijski nadzor odvija se na određenom području Crne Gore, kada su izražene aktivnosti u pojedinim privrednim granama i u određenom vremenskom periodu tokom kalendarske godine (drvoprerada na sjeveru, turizam na primorju). Posebno je izražena migracija radnika u toku ljetnje turističke sezone na primorju i turističkim destinacijama na sjeveru, kada se povećava broj poslodavaca sa sezonskim odobrenjem za rad (u raznim djelatnostima koje su u funkciji turizma - ugostiteljstvo, trgovina, turističke i druge usluge), kao i broj angažovanih lica (naročito iz regiona) za obavljanje sezonskih poslova.

Takođe, pojačan inspekcijski nadzor vrši se u rizičnim sektorima, naročito u građevinarstvu, zbog radnog angažovanja velikog broja lica (domaćih i stranih), često bez regulisanog radno-pravnog statusa i zbog toga što se najčešće povrede na radu dešavaju upravo na gradilištima.

Treba napomenuti da je u okviru kampanje "Zaštiti sebe - Zaštiti druge", koja je pokrenuta na gradilištima u Crnoj Gori u okviru ESAP projekta (Evropska platforma za zapošljavanje i socijalna pitanja koju finansira Evropska Unija, a implementira Međunarodna organizacija rada - MOR na Zapadnom Balkanu) u periodu februar – april 2018. godine u primorskim opštinama, Inspekcija rada vršila nadzor u građevinskoj djelatnosti u obje nadzorne oblasti (radni odnosi i zapošljavanje i zaštita i zdravlje na radu), zajedno sa Graničnom policijom Uprave policije (inspektorima za strance) i Poreskom upravom (poreskim inspektorima). Pojačani inspekcijski nadzor u građevinarstvu vršen je i u post-sezoni u primorskim opštinama i drugim opštinama u unutrašnjosti Crne Gore. Po istom principu radi se i u 2019. godini.

U fokusu djelovanja ove inspekcije je sprječavanje rada "na crno" stranaca koji su radno angažovani bez dozvole za boravak i rad, odnosno bez ikakve dokumentacije, kada se prilikom redovnih kontrola i u saradnji sa Graničnom policijom-inspektorima za strance (331 zajednička kontrola u 2018. godini i 192 u prvoj polovini 2019. godine), postižu značajni rezultati. Međutim, zajedničke kontrole sa inspektorima za strance Uprave policije, često su efektivirale otkazom boravka u Crnoj Gori za veliki broj zatečenih stranaca na radu bez odgovarajuće dokumentacije o zakonitom radnom odnosu, čemu su doprinijela i obavještenja inspektora rada prema inspektorima za strance neposredno iz samostalnih kontrola na terenu. Stoga Inspekcija rada nije mogla procesuirati i uvesti u zakonski okvir veliki broj zatečenih stranaca, već je samo sankcionisala poslodavce zbog grubog kršenja propisa i uvođenja u proces rada stranca bez odgovarajuće dokumentacije o radno-pavnom statusu. Takođe su sankcionisani poslodavci koji nijesu obavijestili MUP o dozvolama koje nijesu iskorišćene (radi poništenja), ili su ih stranci napustili prije isteka roka važenja dozvole za boravak i rad.

Radi uvođenja veće discipline u poštovanju propisa o zapošljavanju stranaca, od početka marta 2018. godine²³ uspostavljena je saradnja i ustaljena dinamika dostavljanja podataka Ministarstvu unutrašnjih poslova od strane Inspekcije rada o kažnjenim poslodavcima prilikom inspekcijskih pregleda, zbog nezakonitog zapošljavanja ili neprijavljivanja rada stranca, što takvim poslodavcima predstavlja smetnju za novo izdavanje dozvola za privremeni boravak i rad strancima, radi sezonskog zapošljavanja ili kretanja unutar stranog privrednog društva.

Poseban segment u djelovanju Inspekcije rada posvećen je i zapošljavanju stranaca kojima su izdate dozvole za privremeni boravak i rad, ali nijesu prijavljivljeni na obavezno socijalno osiguranje (po spiskovima Poreske uprave).

Potrebno je istaći da je saradnja Inspekcije rada i Poreske uprave unaprijeđena kroz instaliranje programa Poreske uprave o poslodavcima i zaposlenim-prijavljenim na obavezno socijalno osiguranje, što olakšava Inspekciji rada uvid u relevantne podatke prilikom pripreme, ali i tokom kontrole.

²³ (primjenom novog Zakona o strancima)

Inspekcija rada prati i radno angažovanje djece, u cilju zaštite njihovog psiho-fizičkog razvoja, ali i eventualne trgovine ovom populacijom. Iako je prijemom novih inspektora rada u 2018. godini podmlađena ova inspekcija, još uvijek njeni kadrovski kapaciteti nijesu na potrebnom nivou (u toku su postupci za prijem još nekoliko inspektora rada).

Pa ipak, Inspekcija rada uživa povjerenje, prvenstveno zaposlenih, ali i građana, te raznih udruženja i civilnog sektora, koji kroz brojne inicijative ukazuju na nepravilnosti, a inspektori rada svojim djelovanjem jačaju to povjerenje.

Uz to je potrebno istaći i značaj optimalnog pravnog okvira, čija revizija u dijelu radnih odnosa i zapošljavanja je u toku.

Pored intenziviranja napora Inspekcije rada i praktikovanja pojačanog inspekcijskog nadzora (povećan broj inspektora na jednom području kroz timski cjelodnevni rad i rotaciju inspektora), većoj učinkovitosti Inspekcije rada na suzbijanju sive ekonomije, odnosno većem obuhvatu poslodavaca i identifikaciji lica radno angažovanih “na crno”, svakako doprinosi i kontinuirana edukacija inspektora, pa i u dijelu identifikacije žrtava trgovine ljudima.

Međutim, i pored proaktivnog pristupa ovoj problematici, za sada nije identifikovana ni jedna potencijalna žrtva trgovine ljudima.

- **Jačati napore u cilju sprečavanja trgovine djecom i unapređenja identifikacije i pomoći djeci žrtvama trgovine ljudima;**

Na planu prevencije i edukacije, MUP - Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je tokom izvještajnog perioda u koordinaciji i saradnji sa ostalim nadležnim institucijama sprovedla aktivnosti koje su imale za cilj informisanje šire javnosti o svim aspektima fenomena trgovina ljudima i sprovođenje niza obuka u pravcu jačanja stručnih kapaciteta predstavnika institucija za proaktivnu identifikaciju žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima.

U kontinuitetu se ulažu značajni naponi na podizanju nivoa svijesti o trgovini ljudima, kako potencijalnih žrtava, tako i svih ostalih članova društva kroz sprovođenje kampanje “Zaustavimo trgovinu ljudima”, koja podrazumijeva emitovanje TV spota “Stop trgovini ljudima”, kojim se ujedno promoviše i nacionalna SOS antitrafiking linija (11 66 66).

U namjeri da se ukaže na neke od oblika ispoljavanja ove pojave poput: seksualne, radne eksploatacije, prisilnog prosjačenja, sklapanja nedozvoljenih brakova, Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u saradnji sa Ministarstvom kulture krajem 2018. godine izradila novi TV spot kojim se promoviše SOS telefon za žrtve trgovine ljudima sa brojem 16666²⁴ putem kojeg svi

²⁴ Kampanji na promociji SOS telefona za žrtve trgovine ljudima je snažnu podršku pružio mladi crnogorski košarkaš Nikola Ivanović, košarkaš godine i dobitnik nagrade 19 decembar.

zainteresovani građani 24 h, besplatno, pozivom sa svih mreža u Crnoj Gori, mogu dobiti sve potrebne informacije u vezi sa problemom trgovine ljudima kao i službama za pomoć.

Aktivnosti realizovane u cilju obilježavanja 18. oktobra - Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima su bile usmjerene na jačanje otpornosti ranjivih kategorija u odnosu na fenomen trgovine ljudima. S tim u vezi na inicijativu Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima 18. oktobra u svim osnovnim i srednjim školama realizovan je čas na temu "Borba protiv trgovine ljudima/djecom". U saradnji sa Crvenim krstom Crne Gore organizovana je radionica na temu "Trgovina ljudima" namjenjena tražiocima azila smještenim u Centru za azilante. Pored navedenog, na info pultu u centru Podgorice volonteri Crvenog krsta su distribuirali informativne flajere koje je izradila Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima.

U organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava realizovane su edukacije i kampanje po naseljima za roditelje, djecu romske i egipćanske populacije, kao i NVO aktiviste/kinje, službenike/službenice državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad djecom i vanbračnoj zajednici sa maloljetnikom – tzv. maloljetničkih prisilnih brakova kao jednom od oblika trgovine ljudima među romskom populacijom u svim gradovima u kojima živi značajan broj lica romske i egipćanske populacije. Važno je istaći da se ova aktivnost realizuje u vidu edukacija i kampanja u romskim naseljima po sistemu "od vrata do vrata", kontinuirano već nekoliko godina unazad. Aktivnost se realizuje u partnerskom odnosu sa MUP/Odjeljenjem za borbu protiv trgovine ljudima, Upravom policije, Centrima za socijalni rad, lokalnim samoupravama, Crvenim krstom Crne Gore i nevladinim sektorom. Prilikom edukacija i kampanja, učesnicima se dijele informativni flajeri o načinima prevencije i suzbijanja krivičnih djela: nasilje u porodici i vanbračnoj zajednici sa maloljetnikom – tzv. ugovorenim maloljetničkim brakovima kao jednim od oblika trgovine ljudima koji su još uvijek zastupljeni među romskom populacijom. Pored ostalog, flajeri sadrže kontakte nadležnih službi kojima se mogu prijaviti krivična djela, kao i broj besplatnih SOS linija. Štampani su na crnogorskom, romskom i albanskom jeziku. Tokom 2018. godine ovim aktivnostima obuhvaćeno je 11 crnogorskih gradova.

Institucija zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore je u izvještajnom periodu sprovodila tematske radionice i fokus grupe sa djecom osnovno-školskog i srednje-školskog uzrasta, kao i djecom smještenom u institucijama sistema, na temu poštovanja i zaštite prava djeteta, seksualne i ekonomske zloupotrebe djece i rizicima trafikovanja djece na različite načine. Zaštitnik je sprovodeći istraživanje/analizu o mentalnom zdravlju djece u Crnoj Gori i sprovodeći pripremu za sačinjavanje Posebnog protokola o postupanju organa, ustanova i organizacija sa djecom uključenom u život i rad na ulici, sprovodio tematske radionice koje su u mnogome sadržale elemente ispitivanja stepena poznavanja i prepoznavanja svih

rizičnih ponašanja koja mogu djecu dovesti u ropski i položaj sličan ropskom kao i svih ponašanja koja predstavljaju različite vrste zloupotrebe djece.

Osim toga, održane su tri cjelodnevne trening radionice sa Mrežom Zlatnih savjetnika Ombudsmana (22 djece uzrasta od 13 do 16 godina iz 8 gradova Crne Gore) na teme zloupotreba i zlostavljanje djece – rizici, prepoznavanje, prevencija i prijavljivanje. Trening radionice su sprovedene sa ciljem vršnjačke edukacije, ranog prepoznavanja i prijavljivanja/reakcije.

U periodu od 01. 04. 2018. godine održana je ukupno 21 radionica sa djecom osnovnoškolskog uzrasta i srednjoškolskog uzrasta i sa djecom smještenom u ustanovama, na temu dječijih prava sa osvrtom na seksualnu i ekonomsku eksploataciju i to u sledećim gradovima: Podgorica, Pljevlja, Herceg Novi, Bar, Kotor, Nikšić, Berane, Bijelo Polje. Ustanove: Dječiji Dom „Mladost“Bijela, JU Centar Ljubović, Dom učenika Bar. Sprovedene aktivnosti, Institucija Zaštitnika finansira iz redovnih budžetskih sredstva Institucije i sredstva iz donacija (Save the children). Navedene aktivnosti zaštitnika su namijenjene podizanju svijesti djece o trgovini ljudima.

MUP/Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma tokom 2018. i 2019. godine realizovalo pet treninga-obuke za predstavnike turističke privrede za sjevernu, centralnu i južnu regiju, kojom prilikom su učesnici obuka (njih preko 50) upoznati sa samom problematikom trgovine ljudima, ključnim trendovima koji tretiraju ovu problematiku, indikatorima za prepoznavanje žrtava seksualne eksploatacije, kao i mehanizmima upućivanja.

Ministar unutrašnjih poslova u okviru projekta “Bezbijednost djece” inicirao je izradu je Sporazum o saradnji sa Minisitrstvom prosvjete čija će implementacija podrazumijevati angažovanje službenika Ministarstva unutrašnjih poslova da kroz unaprijed adaptirane programe sprovedu predavanja u osnovnim školama za učenike IV I VI razreda. U okviru predmetnog sporazuma službenici Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima će biti angažovani za predavanja na teme “Borba protiv trgovine ljudima” i “Sklapanje nedozvoljenog braka”.

Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima aktivno je učestvovala u regionalnoj “Hope on” kampanji koja se realizuje uz podršku UNITAS-a u cilju podizanja nivoa svijesti šire javnosti o trgovini ljudima kao negativnoj pojavi savremenog društva.

Službenici MUP/Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima su akreditovali dva programa "Integrisanje principa prevencije u borbi protiv trgovine ljudima u obrazovni sistem Crne Gore" i "Prevencija trgovine djecom, sklapanja nedozvoljenih brakova i ekonomske eksploatacije djece kroz obrazovni sistem" kod Zavoda za školstvo Crne Gore u okviru programa stručnog usavršavanja nastavnika u školskoj 2019/2021. godini.

U cilju unapređenja sistema formalne identifikacije žrtava trgovine ljudima, Radna grupa sačinjena od predstavnika Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave policije, Ministarstva rada i socijalnog staranja i predstavnika NVO, a uz podršku Međunarodne organizacije za migracije, izradila je Standarne operativne procedure, kojima se definiše način i postupak za dodjeljivanje statusa žrtava trgovine ljudima, licu koje je identifikovano kao potencijalna žrtva. U skladu sa ovim, svim centrima za socijalni rad je dostavljena brošura Standarne operativne procedure za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima radi daljeg upoznavanja centara za socijalni rad sa svojom ulogom i odgovornostima u procesu formalne identifikacije žrtava trgovine ljudima, uz obavezu uključivanja u rad tima predstavnika (voditelja slučaja) mjesno nadležnog Centra u svakom konkretnom slučaju. Stoga su svi voditelji slučaja upoznati sa ovim procedurama, kako bi bili adekvatno pripremljeni za učestvovanje u timu.

- **preduzeti dodatne mjere u cilju bolje prevencije trgovine ljudima putem socio-ekonomskih i drugih mjera namijenjenih ranjivim kategorijama.**

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u skladu sa Akcionim planom za implementaciju „Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020“, za 2018. godinu, a u saradnji sa MUP/Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, Upravom policije, Centrima za socijalni rad, opštinama, Crvenim krstom Crne Gore, članovima Romskog savjeta, NVO „Centar za romske inicijative“, NVO „Phiren Amenca“ i drugim NVO, 2018. godine organizovalo jednodnevne kampanje/edukacije roditelja, djece, romskih i egipćanskih aktivistkinja, službenika/službenica državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih/ugovorenih brakova među romskom populacijom i to: u Ulcinju i Baru (25.07.2018.) u Beranama (25.09.2018.), u Bijelom Polju (01.10.2018.) u Pljevljima 15.10.2018), u Podgorici (18.10.2018.) u Herceg Novom (19.10.2018) u Tivtu i Kotoru (23.10.2018.) u Budvi i Cetinju (30.10.2018.) i u Nikšiću (02.10.2018). Službenici Nacionalne Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima uzeli su učešće u realizaciji naprijed pomenutih edukacija – kroz pripremu i prezentaciju sadržaja koji se odnose na borbu protiv trgovine ljudima – sa posebnim osvrtom na rane prisilne/ugovorene brakove. Sa učesnicima je razgovarano kako da prepoznaju nasilje u porodici i kako treba postupiti ukoliko se nasilje dogodi, kao i o posljedicama maloljetnih ugovorenih brakova. Pored navedenih tema predavači/ce su ukazali/e i na izuzetan značaj obrazovanja za romsku i egipćansku populaciju, što je preduslov za uključivanje u sve tokove društvenog života u Crnoj Gori. Takođe, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je 2018. godine finansiralo štampanje ukupno 900 informativnih flajera na crnogorskom, romskom i albanskom jeziku o vidovima zaštite od trgovine ljudima i nasilja u porodici, koji su tokom pomenutih kampanja i edukacija podijeljeni građanima.

U duhu obilježavanja 18. oktobra - Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima, Ministarstvo prosvjete uputilo je pismo svim osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori, u kojima je ovim povodom jedan školski čas posvećen prevenciji trgovine ljudima (djecom). Tom prilikom učenici su se upoznali i proširili znanja o rizičnim

situacijama, kao i načinima preventivnog djelovanja u cilju suzbijanja trgovine ljudima, posebno trgovine djecom. U cilju podrške djeci RE populacije Ministarstvo je realizovalo značajne aktivnosti preventivnog djelovanja radi osnaživanja i jačanja kompetencija ove djece kako ne bi bili u riziku da postanu žrtve trgovine ljudima. Obezbijeđeni su udžbenici i školski materijal za djecu RE populacije. U dosadašnjoj praksi obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za djecu RE populacije koja pohađaju osnovnu školu bila je obaveza Ministarstva prosvjete i Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Ministarstvo prosvjete je preuzelo od Ministarstva za ljudska i manjinska prava obavezu obezbjeđivanja besplatnih udžbenika za učenike od I do III razreda osnovne škole i nastavlja sa obezbjeđivanjem besplatnih udžbenika za djecu RE populacije od IV do IX razreda osnovne škole, koja nijesu korisnici materijalnog obezbjeđenja porodice.

Obezbijeđen je odgovarajući broj stipendija za srednjoškolce i studente. Stipendiranje studenata RE populacije na svim godinama studija projektno je u višegodišnjem trajanju podržavao Romski obrazovni fond (REF), u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava. Nakon završetka ovog projekta prestala je i stipendijska podrška za studente RE populacije. S obzirom na potrebu da se ova aktivnost učini trajno održivom u sistemu, Ministarstvo prosvjete je pokrenulo proces preuzimanja programa stipendiranja studenata RE populacije od Ministarstva za ljudska i manjinska prava, kako bi se nastavilo sa praksom stipendijske podrške studenata RE populacije, u skladu sa zakonskom regulativnom.

Kontinuirano se radi na sprovođenju programa osnovnog obrazovanja odraslih RE populacije u Crnoj Gori, koji realizuje Centar za stručno obrazovanje. Program osnovnog obrazovanja odraslih u periodu od septembra do decembra 2018. godine pohađala su 32 polaznika u JU Osnovna škola „Radoje Čizmović“ Nikšić i 98 polaznika u JU Škola za srednje i više obrazovanje „Sergije Stanić“ Podgorica.

U cilju integracije učenika romske i egipćanske populacije u Podgorici je nastavljeno obezbjeđivanje besplatnog prevoza za učenike osnovnih škola u kojima se ova djeca obrazuju. Ove školske godine prevozi se preko 400 učenika osnovnih škola u kojima nastavu pohađaju pripadnici romske i egipćanske populacije.

Predstavništvo Fonda za obrazovanje Roma, u okviru projekta Promocija i zaštita ljudskih prava pripadnika romske i egipćanske populacije u Crnoj Gori, koji finansira Kancelarija Evropske delegacije u Crnoj Gori, opredijelilo je novčana sredstva za kupovinu tri nova vozila, namijenjenih za prevoz romskih i egipćanskih učenika tri osnovne škole: JU OŠ „Božidar Vuković Podgoričanin“ Podgorica, JU OŠ „Mileva Lajović-Lalatović“ Nikšić i JU OŠ „Radomir Mitrović“ Berane.

Ministarstvo prosvjete u saradnji sa Zavodom za školstvo, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i NVO koje se bave pitanjima romske i egipćanske zajednice je uspješno sprovelo kampanju za upis u vrtiće i osnovne škole, kojoj je prisustvovao veliki broj roditelja. Tom prilikom je promovisan i upis u srednje škole i podijeljeni su informativni flajeri na crnogorskom, albanskom i romskom jeziku.

U kontinuitetu se radi na jačanju međuinstitucionalne saradnje kada je riječ o položaju romske i egićanske populacije, kako bi se postigli što bolji rezultati u integraciji pripadnika ove populacije. Sve relevantne institucije (Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Crveni krst) sarađuju u realizaciji aktivnosti planiranih Strategijom za socijalnu inkluziju RE populacije 2016-2020.

Takođe, organizovane su konferencije sa značajnim crnogorskim i inostranim institucijama na kojima su razmatrane važne teme, od edukacije do izazova i mogućnosti zapošljavanja i predstavljanja dobrih praksi iz regiona i Evrope.

Najvažnije aktivnosti u ovoj oblasti:

- Seminar na temu Inkluzivno društvo: Unapređenje socio-ekonomskog položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, održan 13. juna 2018. godine u Podgorici (Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo unutrašnjih poslova).

- Prati se realizacija preporuka sa seminara Inkluzivno društvo: Unapređenje socio-ekonomskog položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, uključuje se NVO sektor u kampanje, organizuju se pripremni vrtići u dužem trajanju, radi se na tome da se sva djeca uključe u vrtiće.

- Obilazak vrtića na Vrelima Ribničkim. U oktobru 2018. godine predstavnici Ministarstva prosvjete i Romskog savjeta posjetili su Vaspitnu jedinicu JPU „Dina Vrbica“ na Koniku u cilju uvida u uslove i programe rada sa djecom RE populacije koja pohađaju ovaj vrtić. Prilikom obilaska zaključeno je da vrtić funkcioniše u zadovoljavajućim uslovima.

- Realizovane su sve aktivnosti neophodne da se saradnici u socijalnoj inkluziji od školske 2018/2019. godine uvedu u obrazovni sistem putem budžetskog finansiranja.

- Protokol o postupanju i prevenciji ranog napuštanja školovanja se primjenjuje tokom cijele školske godine.

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu akreditovao je dva programa obuke koji se odnose na oblast sprečavanja trgovine djecom i suzbijanje dječjih ugovorenih brakova i to: Osnovna obuka stručnih radnika/ca, stručnih saradnika/ica i članova/ica multidisciplinarnih timova za prevenciju i suzbijanje dječjih ugovorenih brakova i Osnovna obuka stručnih radnika u centrima za socijalni rad za prevenciju, otkrivanje i zaštitu žrtava trgovine djecom.

Takođe, kako bi se povećala otpornost djece RE populacije koju smo prepoznali kao posebno osjetljivu kategoriju stanovništva u odnosu na trgovinu ljudima, u kontinuitetu se sprovode vršnjačke edukacije o trgovini ljudima/djecom s fokusom na problem najgorih oblika dječjeg rada i sklapanje nedozvoljenih brakova.

Djeci koja se zateknu u prosjačenju, vršenju krivičnih djela ili u stanju socijalne potrebe, obezbjeđuje se smještaj u Prihvatnoj stanici JU Centra za djecu i mlade „Ljubović“, jedine ustanove socijalne i dječje zaštite koja obezbjeđuje smještaj djece

sa problemima u ponašanju. Prihvatna stanica u okviru Centra je organizovana kao dežurna služba koja zbrinjava djecu i omladinu u stanju socijalne potrebe. Boravak u Prihvatnoj stanici je kratak, najduže do 30 dana, a svi maloljetnici iz Prihvatne stanice su vraćeni porodicama. Važno je napomenuti da se ova djeca ne smatraju niti tretiraju kao prestupnici.

Tokom boravka djeteta u Centru, sprovodi se multidisciplinarni i visoko individualizovani pristup, koji je fokusiran na dijete i zasnovan na pravima djece, njegovanju porodičnog integriteta i integriteta djeteta u lokalnu društvenu zajednicu.

Centar za socijalni rad, u okviru svoje nadležnosti, osim smještaja djece u Prihvatnu stanicu Centra „Ljubović“, podnosi i prekršajne prijave protiv roditelja maloljetnih lica zatečenih u prosjačenju, zbog sumnje na zanemarivanje djeteta u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Takođe, stručni radnici centra za socijalni rad roditeljima pružaju odgovarajuće oblike pomoći i podrške i preduzimaju potrebne mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta.

- Javna ustanova Policijska akademija Danilovgrad organizovala je obuku na temu Trgovina ljudima od 19. do 20. decembra 2018. godine.

Ministarstvo prosvjete se s punom pažnjom i aktivno odnosi prema problemu trgovine ljudima, naročito trgovine djecom i u domenu svojih nadležnosti ulaže maksimalne napore u nastojanju da doprinose borbi protiv trgovine ljudima.

U nastojanju da kvalitativno poboljša položaj romske i egipćanske populacije i obezbijedi jednake mogućnosti na tržištu rada, Zavod za zapošljavanje nezaposlene Rome i Egipćane informiše o pravima i obavezama koja imaju dok se nalaze na evidenciji, motiviše ih za uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja i posreduje u zapošljavanju, po principima afirmativne akcije.

Svake godine, u godišnjim programima rada, planiraju se aktivnosti i sredstva namijenjena poboljšanju zapošljivosti i zapošljavanju Roma i Egipćana, u skladu sa Nacionalnom strategijom zapošljavanja i ljudskih resursa i Strategijom za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori i pratećih akcionih planova.

Finansijskim okvirom za realizaciju Programa rada Zavoda za 2018. godinu predviđena su sredstva za realizaciju programa obrazovanja i osposobljavanja za populaciju Roma i Egipćana u iznosu od 10.000,00 € i odnose se na programe za sticanje stručne kvalifikacije i programe za sticanje ključnih vještina.

U programe obrazovanja i osposobljavanja odraslih uključeno je 26 pripadnika romske i egipćanske populacije (devet žena), u dva programa za sticanje stručne kvalifikacije i dva programa za sticanje ključnih vještina.

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu akreditovao je dva programa obuke koji se odnose na oblast sprečavanja trgovine djecom i suzbijanje dječjih ugovorenih brakova i to: Osnovna obuka stručnih radnika/ca, stručnih saradnika/ica i članova/ica multidisciplinarnih timova za prevenciju i suzbijanje dječjih ugovorenih brakova i

Osnovna obuka stručnih radnika u centrima za socijalni rad za prevenciju, otkrivanje i zaštitu žrtava trgovine djecom.

Kako bi se povećala otpornost djece RE populacije u kontinuitetu se sprovode vršnjačke edukacije o trgovini ljudima/djecom s fokusom na problem najgorih oblika dječjeg rada i sklapanje nedozvoljenih brakova.

Djeci koja se zateknu u prosjačenju, vršenju krivičnih djela ili u stanju socijalne potrebe, obezbjeđuje se smještaj u Prihvatnoj stanici JU Centra za djecu i mlade „Ljubović“, jedine ustanove socijalne i dječje zaštite koja obezbjeđuje smještaj djece sa problemima u ponašanju. Prihvatna stanica u okviru Centra je organizovana kao dežurna služba koja zbrinjava djecu i omladinu u stanju socijalne potrebe. Boravak u Prihvatnoj stanici je kratak, najduže do 30 dana, a svi maloljetnici iz Prihvatne stanice su vraćeni porodicama. Važno je napomenuti da se ova djeca ne smatraju niti tretiraju kao prestupnici.

Tokom boravka djeteta u Centru, sprovodi se multidisciplinarni i visoko individualizovani pristup, koji je fokusiran na dijete i zasnovan na pravima djece, njegovanju porodičnog integriteta i integriteta djeteta u lokalnu društvenu zajednicu.

Centar za socijalni rad, u okviru svoje nadležnosti, osim smještaja djece u Prihvatnu stanicu Centra „Ljubović“, podnosi i prekršajne prijave protiv roditelja maloljetnih lica zatečenih u prosjačenju, zbog sumnje na zanemarivanje djeteta u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Takođe, stručni radnici centra za socijalni rad roditeljima pružaju odgovarajuće oblike pomoći i podrške i preduzimaju potrebne mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta.

- **Jačati napore u cilju smanjenja potražnje za uslugama trafikovanih lica, svih oblika eksploatacije u partnerstvu sa civilnim društvom i privatnim sektorom, podrazumijevajući tu i turizam;**

Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima aktivno participira u realizaciji regionalnog projekta „Poboljšanje pružanja usluga i svijesti za borbu protiv trgovine ljudima“ kojeg sprovodi međunarodna organizacija „Terre des Hommes“. Jedna od komponenti predmetnog projekta je realizacija javne kampanje koja ima za cilj da djevojčicama i njihovim roditeljima pruži jasne, jednostavne i razumljive informacije o seksualnoj eksploataciji djevojčica i seksualnoj zloupotrebi djevojčica putem interneta. Istovremeno, kampanja ima za cilj da informiše javnost o načinu prijavljivanja i mehanizmima zaštite djece od ovakvih i sličnih pojava. U cilju upotpunjavanja efekata predmetne javne kampanje, kao jedna od aktivnosti pomenutog projekta izrađen je regionalni TV spot koji je preveden na jezike zemalja učesnica. Planirano je da isti bude emitovan na nacionalnim TV kanalima.

Ministarstvo unutrašnjih poslova – Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je, u saradnji sa Ministarstvom kulture krajem 2018. godine, izradilo novi TV Spot kojim

se promoviše SOS telefon za žrtve trgovine ljudima sa brojem 16666 putem kojeg svi zainteresovani građani 24 h, besplatno, pozivom sa svih mreža u Crnoj Gori, mogu dobiti sve potrebne informacije u vezi sa problemom trgovine ljudima kao i službama za pomoć.

MUP –Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima učestvovalo je u u regionalnoj Hope on kampanji koja se realizuje uz podršku UNITAS-a u cilju podizanja nivoa svijesti šire javnosti o trgovini ljudima kao negativnoj pojavi savremenog društva.

Sprovedeno je istraživanje o stepenu znanja šire javnosti o fenomenu trgovine ljudima kroz anketiranje opšte populacije i organizovan sastanak sa predstavnicima medija o ulozi medija u borbi protiv trgovine ljudima.

Takođe, organizovane su radionice za predstavnike kompanija koje djeluju u turističkoj djelatnosti o primjeni principa Kodeksa ponašanja za zaštitu djece od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu.

- **Osigurati efikasno sprovođenje odredbe o periodu oporavka i refleksije;**

Zakonom o strancima (*"Sl. list CG", br. 12/2018*) u članu 54 definisan je period refleksije na sljedeći način:

Stranac za koga policija utvrdi da je žrtva krivičnog djela trgovina ljudima ima pravo da se u roku od 90 dana opredijeli da li će sarađivati u krivičnom postupku, odnosno da li će se pridružiti krivičnom gonjenju ili će biti svjedok u tom postupku (period refleksije).

Policija utvrđuje da li je stranac žrtva krivičnog djela trgovina ljudima u saradnji sa organima, nevladinim i drugim organizacijama koji su nadležni, odnosno koji se bave prevencijom, edukacijom, prijavljivanjem i krivičnim gonjenjem izvršilaca i zaštitom žrtava trgovine ljudima, a kad se radi o maloljetnom strancu i sa centrom za socijalni rad.

- **preduzeti mjere kako bi se osiguralo da se slučajevi trgovine ljudima, podrazumijevajući tu one koji uključuju javne zvaničnike, proaktivno istražuju, uspješno procesuiraju i vode do efikasnih, srazmjernih i odvraćajućih sankcija;**

U cilju postizanja boljeg bilansa ostvarenih rezultata u istraživanju i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima Vrhovni državni tužilac i direktor Uprave policije Crne Gore formirali su Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima. Ovo tijelo se sastoji od predstavnika MUP-a, Uprave policije, Višeg državnog tužilaštva i Ministarstva pravde. Ključni zadaci pomenutog tima su:

- koordinacija aktivnosti i usklađivanje rada sa ostalim učesnicima na suzbijanju trgovine ljudima;

- identifikacija žrtava trgovine ljudima u lancu trgovine ljudima i drugim krivičnim djelima koja se vrše od strane kriminalnih grupa;
- prikupljanje saznanja o finansijskim sredstvima stečenim trgovinom ljudima i drugim krivičnim djelima radi sprovođenja finansijskih istraga;
- ostvarivanje međunarodne saradnje putem neposrednog kontakta sa policijskim službama, posebno u zemljama u regionu, kao i sa drugim međunarodnim organizacijama, inicijativama i učešću u zajedničkim istražnim timovima.

Za državne službenike i namještenike organizuju se brojne obuke u saradnji MUP/Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima, Uprave za kadrove, ali i Policijske akademije i drugih institucija i organizacija, kojom prilikom se isti upoznaju sa odredbama Krivičnog zakonika u dijelu člana 444 kojim je definisano KD Trgovina ljudima.

Pred nadležnim sudovima u poslednje dvije godine u radu su bila dva predmeta trgovine ljudima, od kojih je jedan završen u prvom stepenu, a drugi se nalazi u radu, i u fazi je glavnog pretresa.

Presudom od 16.04.2019 godine, dva lica oglašena su krivim zbog krivičnog djela trgovina ljudima iz čl 444 st 3 u vezi st 2 i st 1 KZ i jedno lice za krivično djelo silovanje iz čl 204 st 4 u vezi st 1 a u vezi čl 49 KZCG, a drugo lice za krivično djelo silovanje iz čl 204 st 4 u vezi st 1 a u vezi čl 25 i 49 KZCG, pa je Jedno lice osuđeno na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 17 (sedamnaest) godina, dok je drugo na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina.

Tokom izvještajnog perioda Uprava policije nije došla do podataka koji ukazuju da su državni zvaničnici bili uključeni u vršenje krivičnog djela trgovina ljudima, kao ni da se ovo krivično djelo vršilo u bilo kojoj državnoj ustanovi. Takođe, prema evidenciji državnog tužilaštva u označenom periodu nije bilo slučajeva/predmeta u kojima su zvaničnici Crne Gore umiješani u trgovinu ljudima. U istom periodu pred nadležnim sudovima nije bilo predmeta za krivična djela trgovine ljudima u kojima su crnogorski zvaničnici bili optuženi za krivično djelo Trgovina ljudima iz čl.444 KZ Crne Gore.

DIO III – Statistički podaci u vezi trgovine ljudima

14. Navedite sljedeće statističke podatke, po godinama, počevši od 2015. godine, i ukoliko je moguće razvrstane kako je navedeno u nastavku:

- **Broj pretpostavljenih žrtava i identifikovanih žrtava trgovine ljudima u smislu da ih je državna institucija ili relevantna NVO priznala kao nosioce prava na usluge predviđene Konvencijom (sa podjelom po polu, starosti, nacionalnosti, obliku eksploatacije, domaćoj ili transnacionalnoj trgovini ljudima, i organu koji ih je identifikovao).**

- **Broj žrtava trgovine ljudima identifikovanih prilikom postupka azila (razvrstano po polu, starosti, nacionalnosti, obliku eksploatacije).**

Od početka implementacije sistema azila u Crnoj Gori, 2007. godine, do danas, nije bilo slučajeva identifikovanja žrtava trgovine ljudima. Shodno prethodnom, kako nije bilo slučajeva identifikovanja žrtava trgovine ljudima, samim tim nije bilo ni odobrenih zaštita licima koje su žrtve trgovine ljudima.

Svojstva i okolnosti, u postupku od izražene namjere za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu do donošenja odluke po zahtjevu za međunarodnu zaštitu, utvrđuju za to osposobljeni policijski službenici i ovlašćena službena lica Ministarstva unutrašnjih poslova i drugih nadležnih organa.

- **Broj žrtava trgovine ljudima koji su dobili pomoć (razvrstano po polu, starosti, nacionalnosti, obliku eksploatacije, domaćoj odnosno transnacionalnoj trgovini ljudima).**

Tabela broj 1: Ukupan broj identifikovanih žrtava trgovine ljudima u periodu 01. 01. 2015 -31. 09. 2019. godine:

GODINA:	BROJ IDENTIFIKOVANIH ŽRTAVA
2015.	4
2016.	3
2017.	4
2018.	10
2019.	1
UKUPNO	22

Tabela broj 2: Broj žrtava trgovine ljudima identifikovanih u period 01. 01. 2015 -31. 09. 2019. godine, razvrstane prema uzrastu:

GODINA	MALOLJETNE	PUNOLJETNE	UKUPNO
2015.	4	0	3
2016.	3	0	3
2017.	2	2	4
2018	4	6	10
2019.	1	0	1
UKUPNO	14	8	22

*Tabela
Broj*

*broj 3:
žrtava*

trgovine ljudima identifikovanih u period 01. 01. 2015 -31. 09. 2019. godine, razvrstane prema polu:

GODINA	MUŠKI	ŽENSKI	UKUPNO
2015.	0	4	3
2016.	0	3	3
2017.	0	4	4
2018.	8	2	10
2019.	0	1	1
UKUPNO	8	14	22

Najčešće identifikovani slučajevi trgovine ljudima bili su oblika seksualne eksploatacije. Identifikacija žrtava trgovine ljudima radi prinudnog prosjačenja i prinudnih dječijih brakova je u porastu i do sada je identifikovano 11 slučajeva.

Kada su u pitanju zemlje porijekla žrtava, možemo reći da se skoro u polovini identifikovanih slučajeva radilo o (potencijalnim) žrtavama državljanima Crne Gore, dok su ostale zemlje porijekla uglavnom zemlje regiona (Srbija, Kosovo, Albanija).

- **Broj djece žrtava trgovine ljudima kojima su dodijeljeni pravni zastupnici.**

U jednom predmetu za 4 žrtve trgovine ljudima, postavljen je pravni zastupnik-advokat, sa liste advokata koji su prošli posebnu obuku za postupanje sa maloljetnim licima.

- **Broj žrtava trgovine ljudima kojima je odobren period oporavka i refleksije (razvrstano po polu, starosti, nacionalnosti, obliku eksploatacije).**
- **Broj žrtava trgovine ljudima kojima je odobrena boravišna dozvola, sa naznakom vrste dozvole do njenog važenja (razvrstano po polu, starosti, nacionalnosti, obliku eksploatacije).**

Od početka primjene Zakona o strancima ("Službeni list CG", br. 12/2018 i 3/2019), do danas nije odobrena niti jedna dozvola za privremeni boravak strancu za koga se

pretpostavlja da je žrtva krivičnog djela trgovina ljudima. Takođe, nije bilo zahtjeva za odobrenje **perioda oporavka i refleksije**.

Zakon o strancima propisuje da se Privremeni boravak iz humanitarnih razloga može odobriti strancu za koga se pretpostavlja da je žrtva krivičnog djela trgovina ljudima ili žrtva krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (Član 52).

Takođe, članom 54 Zakona propisano je da stranac za koga policija utvrdi da je žrtva krivičnog djela trgovina ljudima ima pravo da se u roku od 90 dana opredijeli da li će sarađivati u krivičnom postupku, odnosno da li će se pridružiti krivičnom gonjenju ili će biti svjedok u tom postupku (period refleksije). Policija utvrđuje da li je stranac žrtva krivičnog djela trgovina ljudima u saradnji sa organima, nevladinim i drugim organizacijama koji su nadležni, odnosno koji se bave prevencijom, edukacijom, prijavljivanjem i krivičnim gonjenjem izvršilaca i zaštitom žrtava trgovine ljudima, a kad se radi o maloljetnom strancu i sa centrom za socijalni rad.

- **Broj osoba kojima je dodijeljen status izbjeglice ili i supsidijarna/komplementarna zaštita na osnovu toga što se radi o žrtvama trgovine ljudima (razvrstano po polu, starosti, nacionalnosti, obliku eksploatacije).**

U izvještajnom periodu nije bilo podnijetih zahtjeva za dodjeljivanje statusa izbjeglice ili supsidijarne/komplementarne zaštite licima koja su identifikovana kao žrtve krivičnog djela Trgovina ljudima iz člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore.

Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca ("Službeni list CG" 2/17, 3/19) u članu 20 prepoznaje i žrtve trgovine ljudima na sljedeći način: Strancu koji traži međunarodnu zaštitu a koji, s obzirom na svoja lična svojstva i okolnosti (uzrast, pol, polno opredjeljenje, rodni identitet, teške bolesti, mentalno zdravlje ili posljedice mučenja, silovanja ili drugih teških oblika psihičkog, fizičkog ili nasilja zasnovanog na polu i rodu), nije u potpunosti sposoban da ostvaruje prava i izvršava obaveze u skladu sa ovim zakonom, bez odgovarajuće pomoći, obezbjeđuju se posebne proceduralne garancije.

Posebnim proceduralnim garancijama smatra se odgovarajuća podrška strancima, radi ostvarivanja prava i izvršavanja obaveza u skladu sa ovim zakonom.

Svojstva i okolnosti, u postupku od izražene namjere za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu do donošenja odluke po zahtjevu za međunarodnu zaštitu, utvrđuju za to osposobljeni policijski službenici i ovlaštena službena lica Ministarstva i drugih nadležnih organa.

- **Broj žrtava trgovine ljudima koje su tražile nadoknadu, kojima je dodijeljena nadoknada i koje su stvarno primile nadoknadu (razvrstano po polu, starosti, nacionalnosti, obliku eksploatacije, uz naznaku da li je naknadu obezbijedio počinitelj ili država, ali i dodijeljeni iznos).**

U izvještajnom periodu u jednom predmetu, koji je završen u prvom stepenu, sud je zakonskog zastupnika oštećene, radi ostvarivanja imovinsko pravnog zahtjeva, koje je njegov punomoćnik postavio, a nije precizno opredijelio, uputio na građansku parnicu.

- **Broj žrtava trgovine ljudima koje su primile drugi oblik finansijske podrške od države, sa naznakom o primljenom iznosu.**

U skladu sa članom 37 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti pojedinac, odnosno porodica koja se, zbog posebnih okolnosti koje utiču na stambeno, materijalno i zdravstveno stanje, nađe u stanju socijalne potrebe može ostvariti pravo na jednokratnu novčanu pomoć. U prethodnoj godini je identifikovana jedna žrtva trgovine ljudima kada joj je priznato pravo na jednokratnu novčanu pomoć u iznosu od 1 200 eura.

U izvještajnom periodu, za jednu žrtvu, Ministarstvo prosvjete je organizovalo i pokrilo troškove vanrednog pohađanja nastave, troškove nabavke školskog pribora i prijave za polaganje ispita.

- **Broj žrtava trgovine ljudima koje su primile besplatnu pravnu pomoć.**

Tokom izvještajnog perioda besplatnu pravnu pomoć primile su 4 žrtve trgovine ljudima.

- **Broj žrtava trgovine ljudima koji su bili vraćeni ili su se vratili u/iz vaše zemlje (razvrstano po polu, starosti, zemlji destinacije, obliku eksploatacije)**

Tabela broj 4: broj žrtava ljudima koji su bili vraćeni ili su se vratili u/iz vaše zemlje (razvrstano po polu, starosti, zemlji destinacije, obliku eksploatacije)

	2015	2016	2017	2018
Broj žrtava koje su vraćene	1	0	1	2
Pol	ženski	-	ženski	ženski
Starost	maloljetna		maloljetna	maloljetna
Zemlja destinacije	Crna Gora	-	Crna Gora	Crna Gora
Oblik eksploatacije	sklapanje nedozvoljenog braka		sklapanje nedozvoljenog braka	sklapanje nedozvoljenog braka

- **Broj istraga u slučajevima trgovine ljudima (razvrstano prema vrsti eksploatacije, sa naznakom broja žrtava).**

U periodu od 2015. godine sprovedeno je više istraga u pravcu dokazivanja KD Trgovina ljudima ali svi predmeti nijesu procesuirani kao djelo trgovine ljudima već su kvalifikovana i druga bliska krivična djela.

- U 2015. godini je evidentirano 4 predmeta u vezi seksualne eksploatacije ali su predmeti kvalifikovani i procesuirani kroz KD Posredovanje u vršenju prostitucije iz čl. 210 KZ.
- U 2016. godini evidentirana su 3 predmeta od kojih je jedan bio vezan za prosjačenje kao oblik eksploatacije, a dva predmeta su bila vezana za seksualnu eksploataciju. Od ukupno 3 predmeta procesuiran je predmet vezan za prosjačenje kao oblik eksploatacije.
- U 2017. godini evidentirana su 2 predmeta vezano za seksualnu eksploataciju i nije bilo realizovanih predmeta.
- U 2018. godini službenici Uprave policije podnijeli su 2 krivične prijave u odnosu na KD Trgovina ljudima iz čl. 444, a ukupno je identifikovano 11 žrtava.
- U 2019. godini evidentiran je jedan predmet i podnijeta je jedna krivična prijava u odnosu na KD Trgovina ljudima iz čl. 444 a identifikovana je jedna žrtva trgovine ljudima.
-

Tabela broj 5: Broj krivičnih prijava, broj podignutih optužnica i broj donijetih presuda za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 444 KZCG za period 01. 01. 2015. do 01. 09. 2019. godine

	BROJ KRIVIČNIH PRIJAVA	BROJ PODIGNUTIH OPTUŽNICA	BROJ PRESUDA
2015.	0	0	0
2016.	1	0	0
2017.	0	1	0
2018	2	0	0
2019	1	1	1
UKUPNO	4	2	1

- **Broj krivičnih postupaka u predmetima trgovine ljudima (razvrstano prema vrsti eksploatacije, sa naznakom broja žrtava i okrivljenih).**

Pred nadležnim sudovima u poslednje dvije godine u radu su bila dva predmeta trgovine ljudima, od kojih je jedan završen u prvom stepenu, a drugi se nalazi u radu, i u fazi je glavnog pretresa.

Predmet broj 1 – kratak prikaz

K 87/17 - Optužnicom Kt br 32/17 od 06.07.2017. godine stavljen je na teret K. D. izvršenje kriv. djela - trgovina ljudima iz čl 444 st 3 u vezi st 2 i st 1 KZ, 2 krivična djela - silovanje iz čl 204 st 4 u vezi st 1 KZ i 1 krivično djelo silovanje u pokušaju iz čl 204 st 4 u vezi st 1 u vezi čl 20 KZ, dok je R. M. stavljen na teret izvršenje kriv. djela - trgovina ljudima iz čl 444 st 3 u vezi st 2 i st 1 KZ, 2 krivična djela - silovanje iz čl 204 st 4 u vezi st 1 KZ i 1 u vezi sa čl 25 i krivično djelo silovanje u pokušaju pomaganjem iz čl 204 st 4 u vezi st 1 u vezi čl 20 i čl 25 KZ.

Predmet br. 2

K br 4/19 – optužnicom Kt br 189/18 od 24.01.2019. godine, koja je potvrđena dana 11.02.2019. godine, jednom licu je stavljen na teret izvršenje krivičnog djela trgovina ljudima iz čl 444.

Predmet se nalazi u radu kod Višeg suda u Podgorici, i u fazi je glavnog pretresa.

- **Broj osuđenih počinitelja trgovine ljudima (razvrstano po polu, starosti, nacionalnosti, obliku eksploatacije).**

Tabela broj 6. Broj osuđenih počinitelja za KD trgovina ljudima, prema polu, starosti, nacionalnosti i obliku eksploatacije za period 01. 01. 2018 – 01.09. 2019. godine.

OSUĐENI POČINIOCI	MUŠKI	ŽENSKI
Pol	1	1
Godine starosti	38	33
Nacionalnost	crnogorska	crnogorska
Oblik eksploatacije	seksualna	seksualna

- **Broj osuđujućih presuda za trgovinu ljudima, sa naznakom oblika eksploatacije, da li je žrtva bila odrasla osoba ili dijete, vrsta i trajanje kazni, kao i da li su te kazne efikasno izvršene ili obustavljene.**

U izvještajnom periodu donešena je jedna presuda za KD Trgovina ljudima iz čl. 444 Krivičnog zakonika Crne Gore. U predmetu trgovine ljudima koji je završen u prvom stepenu u aprilu 2019. godine, sud je izrekao najstrožiju kaznu zatvora do sada. Jednom licu – 17 godina zatvora, a drugom – 15 godina zatvora.

Presudom od 16.04.2019 godine, dva lica oglašena su krivim zbog krivičnog djela trgovina ljudima iz čl 444 st 3 u vezi st 2 i st 1 KZ i jedno lice za krivično djelo silovanje iz čl 204 st 4 u vezi st 1 a u vezi čl 49 KZCG, a drugo lice za krivično djelo silovanje iz čl 204 st 4 u vezi st 1 a u vezi čl 25 i 49 KZCG, pa je Jedno lice osuđeno na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 17 (sedamnaest) godina, dok je drugo na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina.

Ova presuda još nije postala pravnosnažna.

U ovom slučaju oštećena je bila dijete, ženskog pola. Radilo se o trgovini ljudima oblika seksualne eksploatacije.

- **Broj presuda u predmetima trgovine ljudima koje su rezultirale konfiskacijom imovine.**

Tokom izvještajnog perioda nije bilo presuda za KD Trgovina ljudima iz čl. 444 Krivičnog zakonika Crne Gore, koje su rezultirale konfiskacijom imovine.

- **Broj osuda pravnih lica za trgovinu ljudima.**

Tokom izvještajnog perioda nije bilo pokrenutih postupaka, ni presuda za pravna lica po osnovu izvršenja KD Trgovina ljudima, čl. 444 Krivičnog zakonika Crne Gore.